

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГУЛЯЄВ ІВАН ЮРІЙОВИЧ _____

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і
зовнішньої політики,
д.е.н., доцент

_____ Лимар В. В.
« _____ » _____ 2024 р.

**ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЇ МИРОТВОРЧОСТІ ТА ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ
МИРОТВОРЧИХ МІСІЙ ООН**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії

Магістерська робота

Науковий керівник:

Богінська І.В., доцент кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики,
к.і.н., доцент

Оцінка: ____ / ____ / ____

(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК:

Гижко А.П., к.політ.наук,
доцент

(підпис)

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Гуляєв І. Ю. Еволюція ідеї миротворчості та проблема ефективності миротворчих місій ООН. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітня програма «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У роботі досліджено трансформацію концепцій миротворчості від моменту створення ООН до сучасності. Виявлено ключові проблеми, що обмежують ефективність миротворчих місій, зокрема недостатність ресурсів, відсутність чітких мандатів та взаємодії з локальними громадами. Окрему увагу приділено аналізу мандатів на застосування сили, змінам у підходах до суверенітету держав та впливу глобальних викликів. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення миротворчої політики ООН та створення нових стратегій реагування на конфлікти.

Ключові слова: миротворчість, ООН, миротворча місія, еволюція, покоління, трансформація.

87 с. Бібліографія: 61 найм.

ABSTRACT

Huliaiev I. The evolution of the idea of peacekeeping and the problem of the effectiveness of UN peacekeeping missions. Speciality 291 'International Relations, Public Communications and Regional Studies', educational programme 'International Communications and Mediation in Conflict Resolution'. Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The paper examines the transformation of peacekeeping concepts from the moment of the UN creation to the present. The author identifies key problems that limit the effectiveness of peacekeeping missions, including insufficient resources, lack of clear mandates and interaction with local communities. Particular attention is paid to the analysis of mandates for the use of force, changes in approaches to the sovereignty of states and the impact of global challenges. The results of the study can be used to improve the UN peacekeeping policy and create new strategies for responding to conflicts.

Keywords: peacekeeping, UN, peacekeeping mission, evolution, generation, transformation.

87 p., Bibliography: 61 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ПЕРІОДИЗАЦІЯ ЕВОЛЮЦІЇ ІДЕЇ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН	10
1.1. Характерні риси миротворчості «першого покоління»	10
1.2. Багатовимірність миротворчості «другого покоління»	16
1.3. «Третє покоління» миротворчості як рішення.....	21
РОЗДІЛ II. ВИКЛИКИ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН	27
2.1. Межі застосування сили в миротворчій діяльності ООН.....	27
2.2. Захист цивільного населення ООН: досягнення чи ілюзія.....	43
РОЗДІЛ III. ТРАНСФОРМАЦІЯ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ МІНЛИВОСТІ СВІТОПОРЯДКУ	63
3.1. Відносини між Глобальною Північчю і Глобальним Півднем як фактор впливу на миротворчість	63
3.2. Зростання ваги регіональних організацій.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	80

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю глибшого розуміння миротворчості як ключового інструменту вирішення сучасних конфліктів, що розвиваються паралельно з глобальними трансформаціями. З моменту заснування Організації Об'єднаних Націй і до сьогодні миротворчі місії пройшли трансформаційний шлях, еволюціонуючи від підтримання перемир'я у міждержавних війнах до втручання у внутрішньодержавні конфлікти, які становлять все більшу загрозу міжнародній безпеці. У цьому контексті еволюція концептуальних підходів до миротворчості, таких як переосмислення суверенітету і надання пріоритету безпеці людини, має величезне значення.

У сучасному світі, де гібридні загрози, такі як кібератаки, дезінформація та асиметричні конфлікти, набувають все більшої ваги, традиційні миротворчі методи є недостатніми для вирішення викликів епохи. Це зумовлює необхідність адаптації миротворчих зусиль до новітніх технологій та багатовимірних підходів до усунення першопричин конфліктів. Особливо важливим у цьому контексті є розширення мандатів миротворчих місій на захист цивільного населення, сприяння миробудівництву та сприяння сталому розвитку.

Крім того, сучасна миротворчість втягнута в політичний і нормативний конфлікт між принципами державного суверенітету і необхідністю гуманітарного втручання. Це вимагає глибокого аналізу історичної еволюції миротворчих ідей, вивчення їхніх успіхів, невдач і цінних уроків, які можуть сприяти вдосконаленню миротворчої практики. Дослідження таких тем, як ефективність миротворчих місій, межі силового втручання, легітимність міжнародного втручання та співпраця з регіональними організаціями, мають вирішальне значення для розробки нових стратегій, здатних ефективно відповісти на нагальні виклики сьогодення.

Тема дослідження має величезне наукове і практичне значення, оскільки сприяє вдосконаленню глобальної миротворчої системи, яка відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку в сучасному світі.

Об'єктом дослідження є ідеї миротворчості у міжнародній політиці.

Предметом дослідження є вплив ідей на стан миротворчої політики через оцінку ефективності миротворчих операцій ООН.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з завершення Другої Світової війни (утворення ООН) до 2024 року (сучасного стану міжнародної миротворчої політики).

Стан наукового вивчення проблеми. Проблематика миротворчої діяльності міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй (ООН), є об'єктом багаторічного наукового інтересу. Її дослідження охоплює широкий спектр питань: від нормативно-правового забезпечення до аналізу конкретних операцій, впливу на регіональний розвиток і ролі локальних акторів.

Серед фундаментальних праць, що розглядають еволюцію миротворчості ООН, виділяються роботи М. Гулдінга [10] та Т. Фіндлея [9], які аналізують зміни в концепції та механізмах застосування сил ООН. Вони вказують на трансформацію миротворчих операцій від класичних моделей міждержавного посередництва до багатовимірних місій, орієнтованих на підтримку миру в умовах внутрішніх конфліктів.

О. Річмонд [26] та С. Отесере [1] звертають увагу на недоліки та виклики, з якими стикаються багатовимірні миротворчі місії, такі як обмеженість ресурсів, слабкість мандатів та відсутність координації між міжнародними і локальними акторами.

Особливе місце займає аналіз практичних аспектів миротворчих операцій. У звіті Брахімі [8] визначено ключові проблеми, які обмежують ефективність операцій, такі як відсутність чітких стратегій, недостатнє фінансування та брак підготовленого персоналу. Ці проблеми залишаються актуальними і нині, що підтверджується дослідженнями А. Досса [7] та Р. Гована [11].

Питання захисту цивільного населення стає одним із центральних у сучасних місіях, що висвітлено у дослідженнях В. Холта [16] та звітах ООН [45].

Ці праці наголошують на необхідності посилення мандатів щодо захисту прав людини та безпеки в умовах постконфліктної стабілізації.

Дослідження взаємодії миротворчих операцій із місцевими громадами стали предметом окремої уваги. Р. МакГінті та О. Річмонд [22] акцентують на важливості залучення локальних акторів до миротворчого процесу як ключового елемента успіху постконфліктного врегулювання.

У підсумку, сучасний стан наукового вивчення проблеми характеризується глибоким осмисленням викликів і перспектив миротворчої діяльності. Хоча значна увага приділена теоретичним і практичним аспектам, залишається потреба в подальшому дослідженні впливу миротворчості на довгострокову стабільність регіонів, адаптації місій до нових загроз і ролі міжнародних організацій у світі, що змінюється.

Метою дослідження є аналіз еволюції ідей миротворчості в міжнародній політиці крізь призму діяльності Організації Об'єднаних Націй. Дослідження спрямоване на виявлення змін у підходах до миротворчих операцій, їхнього впливу на врегулювання конфліктів і глобальну стабільність, а також на виявлення ефективних механізмів і стратегій для вирішення поточних проблем у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети необхідно реалізувати наступні **завдання:**

- дослідити періодизацію розвитку ідеї миротворчості та етапи її еволюції.
- визначити особливості миротворчої діяльності ООН у різні періоди часу.
- виявити основні виклики, що впливають на ефективність миротворчих місій.
- проаналізувати межі застосування сили у миротворчій діяльності ООН.
- оцінити ефективність механізмів захисту цивільного населення під час миротворчих операцій.

- дослідити вплив відносин між глобальною Північчю та Півднем на миротворчість.
- проаналізувати роль регіональних організацій у реалізації миротворчих ініціатив.
- вивчити вплив сучасних технологій на ефективність миротворчих місій.
- розглянути виклики, пов'язані з кібервійною та інформаційними кампаніями в контексті миротворчості.
- розробити рекомендації щодо підвищення ефективності миротворчої діяльності ООН.

Характеристика джерельної бази дослідження. Дослідження питань, пов'язаних з миротворчою діяльністю, врегулюванням конфліктів та роллю міжнародних організацій, базується на широкому спектрі джерел, які за походженням можна поділити на кілька основних груп:

1. Нормативно-правові акти та офіційні документи. Ця група джерел охоплює міжнародно-правові документи, резолюції органів ООН, статuti, а також законодавчі акти України та інших країн. Зокрема, було використано Статут ООН [56], резолюції Ради Безпеки [33, 38, 41, 52], а також міжнародні угоди, такі як Гельсінський Заключний Акт [15]. Ці джерела дозволяють аналізувати нормативну базу міжнародного права, пов'язану з миротворчими операціями.

2. Звіти та аналітичні матеріали міжнародних організацій. У дослідженні використано численні звіти ООН та інших міжнародних інституцій. Зокрема, звіти Генерального секретаря ООН [13, 44, 49], звіт Брахімі [8], а також доповіді про оцінку реалізації мандатів щодо захисту цивільного населення [45]. Ці матеріали є ключовими для розуміння специфіки реалізації миротворчих місій і досягнення поставлених цілей.

3. Наукові публікації та монографії. Значну частину джерельної бази складають праці дослідників, присвячені теоретичним та практичним аспектам миротворчої діяльності. Серед них – монографії про еволюцію миротворчості [9,

26], аналіз викликів і перспектив для ООН [5, 21], а також роботи, що розглядають локальні аспекти побудови миру [22].

4. Періодичні видання та аналітичні статті. Для висвітлення оперативної інформації про події, пов'язані з миротворчою діяльністю, використовувалися статті із сучасних аналітичних ресурсів, таких як World Politics Review [11] та Our World [6]. Ці джерела дають змогу оцінити контекст і реакцію міжнародної спільноти на поточні конфлікти.

5. Інтернет-ресурси та бази даних. Інтернет-портали ООН та інших організацій стали важливим джерелом оперативних даних і статистики, зокрема платформи UN Peacekeeping Data [57] та офіційні публікації на сайтах ООН [55, 60].

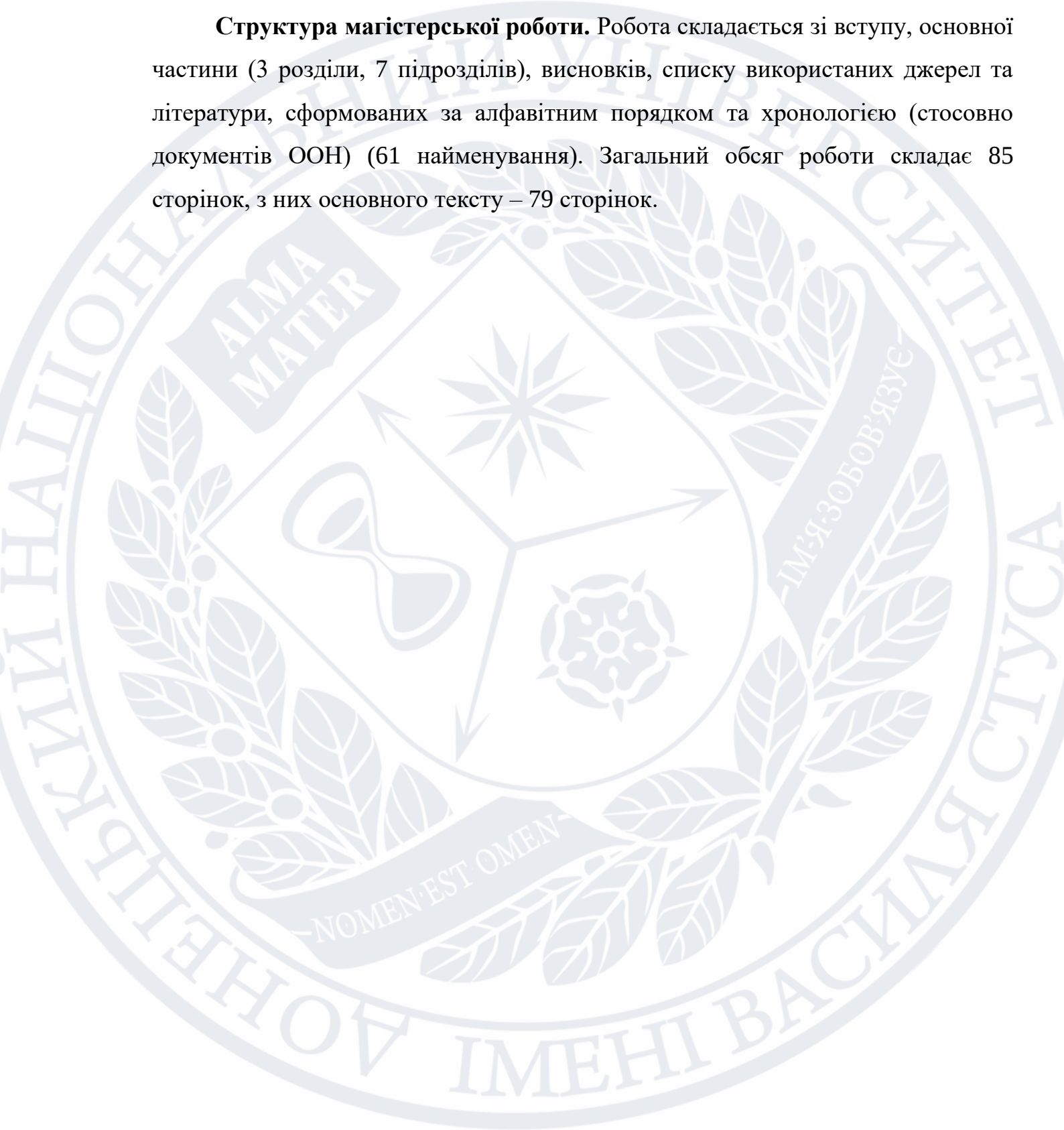
Обрані джерела забезпечують комплексний підхід до аналізу проблематики дослідження, дозволяючи поєднати теоретичні та практичні аспекти миротворчості.

Методи дослідження. У роботі було застосовано методи аналізу та узагальнення (при дослідженні переговорного процесу, виокремленні спільних характерних рис в роботі над врегулюванням різних конфліктів, фіксації переваг та недоліків миротворчої політики), якісного аналізу (при визначенні ефективності дій в питанні миротворчості) та описово-розповідний метод (при аналізі ходу конфліктів, трансформаційних процесів у миротворчості).

Практичне значення результатів дослідження полягає в удосконаленні підходів до миротворчої діяльності ООН шляхом аналізу еволюції її ідей та механізмів, а також у розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності миротворчих місій у сучасному глобалізованому світі. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення політики запобігання конфліктам та захисту цивільного населення, а також для розробки інноваційних рішень, спрямованих на адаптацію миротворчих стратегій до нових викликів, таких як кібервійна та дезінформація. Дослідження сприяє розвитку міждержавного співробітництва та регіональних ініціатив зі стабілізації та розбудови миру, а

також може бути використане в освітніх та практичних програмах підготовки миротворців і дипломатів.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, основної частини (3 розділи, 7 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури, сформованих за алфавітним порядком та хронологією (стосовно документів ООН) (61 найменування). Загальний обсяг роботи складає 85 сторінок, з них основного тексту – 79 сторінок.

РОЗДІЛ І. ПЕРІОДИЗАЦІЯ ЕВОЛЮЦІЇ ІДЕЇ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН

Миротворчість – поняття, яке ніколи не згадувалося і не визначалося в Статуті ООН (1945), проте внаслідок викликів мирному співіснуванню з'явилося пізніше і зазнавало постійної еволюції. Як наслідок, його визначення змінювалися з плином часу. Хоча ООН є основним суб'єктом, пов'язаним з миротворчістю, регіональні організації, такі як НАТО, і окремі держави також застосовують її. Миротворчість передбачає розгортання багатосторонніх сил, що складаються з учасників різного рівня, часто як цивільних, так і військових, у зонах конфлікту. У таких зонах бойові дії можуть все ще тривати або могли нещодавно припинитися. Нейтральні зовнішні сили і фінансування необхідні для забезпечення виконання мирних угод або спостереження за їхнім виконанням. З плином часу підхід до миротворчості змінювався, що надає змогу сформулювати чітку періодизацію та визначити основні риси кожного періоду.

1.1. Характерні риси миротворчості «першого покоління»

При класифікації миротворчих місій ООН стало звичним ділити їх на різні групи. Період від початку миротворчої діяльності ООН у 1950-х роках до завершення холодної війни виділяється окремою епохою, яку називають по-різному, зокрема «підтримання перемир'я»[28], «традиційна миротворчість»[29] і «миротворчість першого покоління»[25]. У цій роботі термін «перше покоління» буде використовуватися як для позначення певного періоду часу, так і для позначення основного типу миротворчості, що практикувався в цей час. Перше покоління миротворчості розпочалося наприкінці Другої світової війни і завершилося із закінченням холодної війни.

Принципи миротворчості першого покоління з'явилися в першій миротворчій місії – Силах ООН з надзвичайних ситуацій (UNEF I), створеній у

1956 році. Ці принципи були скоріше керівними принципами, ніж суворими правилами. Однією з можливих причин цього є те, що миротворчість не має чіткого визначення в Статуті ООН, і правила довелося розробляти пізніше, що призвело до спеціального підходу[29]. Оскільки UNEF I була першою миротворчою місією, в якій були задіяні озброєні військовослужбовці, вона заклала основу для застосування сили в миротворчих операціях ООН[9]. Це свідчить про те, що з самого початку операції UNEF I, швидше за все, було передбачено застосування військової сили.

Застосування сили.

Першочерговим завданням місій першого покоління був моніторинг кордонів і створення буферних зон після досягнення домовленостей про припинення вогню[25]. Ці обов'язки не повністю підпадають під дію Глави VI, яка описує мирні, не примусові заходи з врегулювання конфліктів, або Глави VII, яка охоплює примусові заходи. Це призвело до появи концепції «Глави VI з половиною»[58]. Така невизначеність забезпечувала значну гнучкість, дозволяючи застосовувати силу в значній мірі залежно від різних мандатів та інтерпретацій на місцях. Вона також забезпечувала гнучкість у визначенні того, що можна вважати «миротворчістю».

Згідно з Главою VI Статуту ООН, UNEF I був уповноважений застосовувати лише заходи, не пов'язані з примусом. Розгорнуті в Єгипті, їхні головні завдання полягали у входженні на виведені території, підтримці правопорядку до того часу, поки Єгипет не візьме на себе відповідальність, і нагляді за виведенням ізраїльських військ з єгипетської території[9]. Слід зазначити, що UNEF I не була бойовою силою, а символічною, небойовою силою, яка мала сприяти виконанню угод про виведення військ, а не забезпечувати їхнє виконання. З самого початку було очевидно, що UNEF I не буде потужною місією, але точні правила застосування сили залишалися незрозумілими.

Принцип самозахисту, який з'явився під час UNEF I і використовувався в наступних місіях, був значною мірою імпровізованим і не мав чіткого

визначення. Крім того, не дозволялося застосовувати такі фундаментальні права, як свобода пересування, що вважаються важливими для миротворчої діяльності.

Звіт, написаний генсеком ООН Дагом Хаммаршельдом у 1958 році, кодифікував правила застосування сили UNEF I. У цьому звіті Хаммаршельд надав обґрунтоване визначення самооборони для миротворців ООН. Правило передбачало, що люди, задіяні в операції, ніколи не можуть ініціювати застосування збройної сили, але мають право відповідати силою на збройний напад, включаючи спроби змусити їх залишити позиції, які вони займають, за наказом Командувача, який діє в межах повноважень Асамблеї і в рамках її резолюцій[30].

Це визначило доктрину самооборони і відмежувало її від більш активної миротворчої діяльності, яка вимагала б мандату на підставі Глави VII.

У наступних миротворчих місіях ООН принцип, згідно з яким застосування сили дозволяється лише з метою самооборони, вважався фундаментальним і необхідним для збереження неупередженості миротворців і виконання ними своїх мандатів. Однак цей принцип залишився неперевіраним, а його практичне застосування варіювалося на місцях.

Під час наступних місій виникали проблеми через відсутність чіткого визначення поняття «самооборона». Це призвело до двох важливих уроків для майбутніх миротворчих операцій. Перший урок полягав у тому, щоб уникати втягування у внутрішньодержавні війни, оскільки ці конфлікти часто призводили до ескалації застосування сили, що потенційно могло призвести до примусу до миру. Щоб уникнути цього, місії спочатку були невеликими за чисельністю. Другим уроком було роз'яснення доктрини самооборони для запобігання непорозумінням.

Отримане в результаті визначення принципу самооборони вийшло за рамки попереднього розуміння «самооборони». Наприклад, Миротворчі сили ООН на Кіпрі (UNFICYP), створені в 1964 році і досі діючі, тепер дозволяли застосовувати силу у разі опору роззброєнню, захисту цивільного населення, створення буферних зон та їх захисту. Однак свобода пересування була

обмежена, а сила могла застосовуватися лише в разі перешкоджання виконанню наказів командувача місії[9].

У UNEF II, миротворчих силах, розгорнутих у 1973 році для нагляду за припиненням вогню між ізраїльськими та єгипетськими військами, застосування сили було ще більш розширено. ООН розширила класичний принцип самооборони, включивши до нього «захист місії». Це означало, що «самооборона буде включати в себе опір спробам силовими засобами перешкодити виконанню обов'язків, передбачених мандатом Ради Безпеки»[9]. Отже, тепер сила могла застосовуватися для забезпечення виконання мандату. Однак, вона залишалася обмеженою до реактивного застосування і не могла бути застосована превентивно. Хоча принцип «захисту місії» був встановлений ще під час першого покоління миротворчих операцій, він не став загальною практикою в подальшому.

Безпека людини і суверенітет.

Нижче розглянемо, як традиційне розуміння «суверенітету» вплинуло на безпеку людини в контексті миротворчих операцій першого покоління.

Більшість миротворчих місій першого покоління були розгорнуті під час міждержавних воєн, що визначило їхні цілі та принципи. Основні принципи миротворчості першого покоління, кодифіковані в Гельсінських угодах 1973 року, наголошували на отриманні згоди конфліктуючих сторін перед розгортанням, утриманні від застосування сили, крім випадків самооборони, дотриманні політичного нейтралітету, неупередженості, дотриманні мандату і підтримці легітимності[15]. Ці принципи, підтримуючи суверенітет, надають пріоритет державній безпеці, а не безпеці людини - концепції, яка прямо не згадується.

Крім того, обмежене розгортання миротворчих місій першого покоління у міждержавних війнах свідчить про те, що основними конфліктами були конфлікти, пов'язані з порушенням прав однієї держави іншою, а роль ООН полягала у забезпеченні відновлення суверенітету держави, що зазнала насильства.

Принцип згоди на проведення миротворчих місій вважався найбільш важливим з трьох ключових причин. По-перше, він ізолював процес прийняття рішень від незгоди будь-якої з великих держав того часу. Якщо сторони зверталися за допомогою до ООН, існувала вища ймовірність того, що місія буде прийнята обома сторонами політичних блоків часів холодної війни. По-друге, отримання згоди також підвищувало безпеку миротворців і мінімізувало ризик опору під час виконання мандату. По-третє, розгортання місії без згоди сторін означало б примус до миру, а не миротворчість[29]. Це підкреслює тактичний характер принципів і відображає дух епохи. Миротворчі місії, які загрожували підірвати будь-який з політичних блоків, вважалися негідними, а миротворчість, яка ставила під загрозу самих миротворців, була так само неприйнятною. Миротворчість розглядалася як інструмент для тих, хто її прагне, а не як примусова сила, яку можна застосувати, щоб змусити країну (або іншого суб'єкта) підкоритися.

Миротворчість у тогочасному розумінні мала на меті запобігти втягненню регіонів, безпосередньо не залучених до протистояння між Сходом і Заходом, у холодну війну і потенційно спровокувати нову світову війну. Ця мета, як зазначає колишній заступник міністра закордонних справ Великої Британії сер Брайан Уркхарт, сприяла успіху першого покоління миротворців[28].

Проте першому поколінню миротворців не вистачало уваги до усунення першопричин конфліктів. Як наслідок, деякі місії не змогли вивести свої сили, оскільки конфлікти не припинялися. Прикладами є Контингент Збройних сил ООН з підтримання миру на Кіпрі (UNFICYP), розгорнутий в 1964 році, та Група військових спостерігачів ООН в Індії та Пакистані (UNMOGIP), розгорнута в 1948 році, які все ще діють. Основною причиною цього було те, що місії не були покликані вирішувати конфлікти, а скоріше створювати стабільне середовище для дипломатії високого рівня[29, 26]. Такий підхід також можна пояснити пріоритетністю безпеки людини над вирішенням конфліктів у ту епоху.

Зникнення політичних бар'єрів між постійними членами Ради Безпеки після холодної війни призвело до появи більш амбітних миротворчих місій. Цей

перехід ознаменував розмежування між першим і другим поколіннями миротворчості, хоча це не було повним розділенням. Незважаючи на такі ініціативи, як «Порядок денний для миру» 1992 року, які намагалися перекреслити принципи згоди і мінімального застосування сили, принципи, встановлені під час UNEF I, продовжували визначати миротворчу практику ООН до середини 1990-х років.

Однак з цієї тенденції були й винятки. Одним з яскравих прикладів є Місія ООН в Конго (UN Mission to the Congo, ONUC), розгорнута в 1960 році. Вона продемонструвала стійкість і була розгорнута в умовах внутрішньодержавного конфлікту, що змусило багатьох дослідників класифікувати її як миротворчу місію другого покоління, а не першого. Крім того, були місії, проведені після холодної війни, які вважаються місіями першого, а не другого покоління[29, 25]. Таким чином, покоління миротворчості слід сприймати не як чіткий часовий поділ, а скоріше як відмінні характеристики.

Підсумовуючи вищеописане, еволюція миротворчої діяльності ООН першого покоління висвітлює основоположні принципи та виклики, з якими стикалися миротворчі місії протягом перших десятиліть свого існування. Ці місії, розроблені в геополітичному контексті, сформованому холодною війною, надавали пріоритет згоді конфліктуючих сторін, неупередженості та незастосуванню сили, окрім як для самооборони. Ці принципи були тактичними, спрямованими на запобігання ескалації у більш масштабні конфлікти та забезпечення безпеки миротворців, що відповідало ширшій меті підтримання стабільності, а не безпосередньому усуненню першопричин конфліктів.

Однак такий підхід виявив значні обмеження. Зосередженість на міждержавних конфліктах і дотриманні суверенітету означала, що безпека людини залишалася поза увагою, залишаючи невирішеною напруженість і довготривалі місії, такі як UNFICYP та UNMOGIP. Імпровізований характер ключових принципів, таких як доктрина самооборони, ще більше ускладнив їх застосування на місцях, що призвело до непослідовності та уроків для майбутніх миротворчих зусиль.

Завершення холодної війни ознаменувало перехід до більш амбітних і складних миротворчих місій, але принципи, закладені під час операцій першого покоління, продовжували впливати на миротворчу практику ООН протягом десятиліть. Ця спадщина підкреслює важливість балансу між традиційними принципами і необхідністю адаптивності у вирішенні сучасних конфліктів та інтеграції безпеки людини як основної мети миротворчих зусиль.

1.2. Багатовимірність миротворчості «другого покоління»

Наступна ера в миротворчості отримала багато назв. Її називають «ширшою миротворчістю», «стратегічною миротворчістю»[28], «багатовимірною миротворчістю»[29] і «миротворчістю другого покоління»[25].

Як і в попередньому підрозділі, буде використано термін «покоління», тому мова піде про «друге покоління» миротворчості.

Між 1978 і 1988 роками не було ініційовано жодної нової миротворчої операції. Лише по завершенні холодної війни було започатковано нові місії. Хоча значні зміни відбулися не одразу, це стало поворотним моментом в еволюції миротворчості[58]. Отже, цей період вважається початком другого покоління, яке проіснувало до кінця 1990-х років.

Застосування сили

Правила, що регулюють застосування сили в миротворчій діяльності, не зазнали суттєвих змін протягом другого покоління. Проте відбулися деякі помітні зміни. Друге покоління стало свідком поступового переходу від санкціонування місій відповідно до Глави VI Статуту ООН до санкціонування відповідно до Глави VII. Розділ VII охоплює примусові заходи, які уповноважують ООН примушувати до миру. Найпотужніший з цих заходів сформульований у статті 42, яка стверджує, що ООН може використовувати повітряні, морські або сухопутні сили, якщо це необхідно для підтримання або відновлення міжнародного миру і безпеки[58]. Тим не менш, мандати, санкціоновані відповідно до Глави VII в цей період, не повністю

використовували найсильніші положення; натомість, вони намагалися дотримуватися передбаченої Хаммаршельдом «Глави VI з половиною»[58].

Роль військових залишилася в основному незмінною, як і в першому поколінні. У миротворчості другого покоління основним завданням військових було сприяння підтримці безпечного середовища, сприятливого для життєдіяльності цивільного населення[29]. Ряд місій відходила від цього пріоритету, зокрема переростаючи в примус до миру під час розгортання на місцях[10].

Помітним зрушенням стало збільшення частоти застосування принципу «захисту місії». Це дозволило миротворцям застосовувати більше сили порівняно з попередніми місіями, що призвело до більшої кількості жертв серед них. Між 1948 і 1990 роками загинуло лише 398 миротворців, тоді як між 1991 і 1995 роками їхня кількість зросла до 456[29]. Таке збільшення кількості загиблих спонукало багато багатих західних країн скоротити свої військові контингенти, незважаючи на те, що в 1990-х роках кількість країн, які надавали війська, значно зросла.

Наприкінці 1990-х років наслідки збільшення кількості загиблих і провалених місій ООН стали очевидними. ООН не змогла виправдати очікування щодо управління більш складними операціями і мудро обмежилася організацією менших, більш обмежених місій. Для більш складних місій виник розподіл праці, що дозволило урядам використовувати можливості і сильні сторони різних суб'єктів, а роль ООН часто зводилася до надання мандату і певних компонентів місій.

Ця модель збереглася до початку третього покоління миротворців, для якого характерно, що країна або «коаліція охочих», наприклад, НАТО, надавала військові сили, а ООН в основному санкціонувала допомогу.

Причини цих змін у застосуванні сили багатогранні. Закінчення холодної війни часто називають каталізатором переходу від першого до другого покоління миротворчості. Холодна війна фактично перешкоджала функціонуванню

Генеральної Асамблеї ООН, обмежуючи її здатність ефективно управляти складними операціями.

Це свідчить про те, що держави мали намір застосовувати більше сили під час першого покоління, але їм завадила війна. Однак принципи, розроблені в цей період, такі як згода і нейтралітет, суперечать цьому висновку. З цих принципів і причин, що стоять за ними, випливає, що миротворчість першого покоління не лише була обмежена холодною війною і не була схожа на миротворчість другого чи третього покоління, але й була принципово іншою. Важливо пам'ятати, що багато принципів, встановлених під час першого покоління, залишаються актуальними і в другому, і в третьому поколіннях, хоча поступово їх почали ставити під сумнів і обходити. Отже, мали відбутися значні зміни, які спонукали до зміни принципів і практик миротворчості.

Безпека людини і суверенітет.

Визначальною характеристикою миротворчості другого покоління стало розгортання миротворчих операцій ООН у внутрішньодержавних або етнічних конфліктах, які здебільшого ігнорувалися під час миротворчості попереднього покоління. Більше того, вперше міжнародне співтовариство взяло на себе відповідальність за функціонування внутрішніх політичних структур, які були зруйновані під час громадянських воєн. Це ознаменувало зміщення акцентів у бік безпеки людини, що привернуло увагу і поставило під сумнів раніше беззаперечну концепцію державного суверенітету або спонукало до переоцінки його визначення.

Визначення миротворчості в цей період передбачало ширші мандати і більші цивільні компоненти. Мандати тепер охоплювали цілі, пов'язані з ширшою безпекою, гуманітарною допомогою і деякими політичними цілями, такими як вільні вибори. Це свідчило про те, що основною метою миротворчості стала безпека людини, спрямована на задоволення основних потреб людини, прав людини, економічної рівності та політичної участі[29]. Крім того, ці мандати були спрямовані на вирішення складних питань конфліктів, намагаючись усунути основні причини і наслідки насильства.

Першопричини конфліктів були зміщені в бік допомоги біженцям, роззброєння комбатантів і навіть адміністрування території. Ця діяльність пізніше стала відома як розбудова миру, і частково її метою, можливо, було уникнути вічного розгортання військ першого покоління.

Це відхід від попереднього фокусу на міжнародному мирі і безпеці, який визначався як мир між національними державами, до фокусу на безпеці людини і ширшого розуміння того, що таке «мир».

Зі зміщенням акцентів у бік втручання у внутрішньодержавні конфлікти змінилося і сприйняття ролі миротворчості. Основними невдачами миротворчих місій ООН у 1990-х роках вважалися випадки, коли миротворці ООН залишалися осторонь під час геноциду в Руанді в 1994 році і масового вбивства цивільного населення в захищеному ООН місті Сребрениця в 1995 році[29]. Тепер було визнано, що ООН несе відповідальність за захист цивільного населення в зонах бойових дій.

Причини цих змін у миротворчості другого покоління можуть бути багатогранними. Безумовно, однією з цілей було підвищення ефективності місій. Проте могли бути й інші чинники. Кімберлі Циск Мартен стверджує, що нездатність ООН захистити цивільне населення в Руанді і Сребрениці, а також невдала миротворча місія в Сомалі (1993-1995) призвели до подальших змін у практиці миротворчості[61]. Якщо це так, то безпека людини стала важливим мотивуючим фактором для більш жорстких мандатів відповідно до Глави VII, які відрізняють миротворчі операції другого покоління, починаючи з середини 1990-х років і надалі. Більше того, факти свідчать про те, що саме безпека людини стала рушійною силою цих змін, оскільки місії отримали право застосовувати силу для захисту гуманітарної допомоги, тоді як у більшості з 16 місій, що передували Групі ООН з надання допомоги в перехідний період (UNTAG) в Намібії (1989-1990 рр.), в мандатах навіть не згадувалися гуманітарні завдання.

На початку другого покоління миротворчості був певний оптимізм. Цей оптимізм можна побачити в «Порядку денному для миру» (1992) колишнього

Генерального секретаря Бутроса Бутроса-Галі. У цьому документі він писав, що «вимоги до Організації Об'єднаних Націй різко зросли». Він також заявив, що безпековий підрозділ ООН, виведений з ладу обставинами, які він не був створений і не був оснащений для контролю, перетворився на центральний інструмент запобігання і врегулювання конфліктів і збереження миру. Однак він також визнав, що час абсолютного і виняткового державного суверенітету минув[2]. Це чітко показує, що суверенітет більше не вважався недоторканим, як під час першого покоління миротворців. Хоча час абсолютного суверенітету, можливо, і минув, сам суверенітет залишився фундаментальним принципом міжнародних відносин.

Однак цей ранній оптимізм незабаром розвіявся. На зміну напруженості, яка паралізувала роботу ООН під час холодної війни, прийшла нова напруженість. Стверджувалося, що ООН опинилася в пастці не конфліктуючих ідеологій, а більш фундаментального протиріччя між безпекою людини і суверенними державними претензіями та інтересами, притаманними міжнародній системі[26].

Проблеми і невдачі миротворчої діяльності ООН у 1990-х роках призвели до висновку, що миротворчість має змінитися. У звітах ООН було зроблено висновок, що нейтральна, неупереджена і посередницька роль Організації Об'єднаних Націй була неадекватною, коли вона стикалася зі спробами вбити, вигнати або тероризувати цілі групи населення[25]. У відповідь у 2000 році ця ситуація призвела до створення «Всебічного огляду всього питання операцій з підтримання миру в усіх їхніх аспектах», широко відомого як «Звіт Брагімі». Ця доповідь започаткувала третє покоління миротворчості, принаймні в теорії[8].

Отже, під час другого покоління миротворчості на перший план вийшла безпека людини, і ця тенденція збереглася і в третьому поколінні. Миротворчість еволюціонувала від другого покоління, для якого пріоритетами були гуманітарна допомога і захист, до третього покоління, яке зосереджується на безпеці людини і правах особистості.

Виходячи з вищезазначеного, друге покоління миротворчої діяльності ООН, що охоплює період з кінця холодної війни до кінця 1990-х років, ознаменувало перехід до ширших мандатів і посилення уваги до безпеки людини. У цю епоху, яку часто називають «багатовимірною миротворчістю» або «стратегічною миротворчістю», місії частіше санкціонувалися відповідно до Глави VII Статуту ООН, що уможливлювало примусові заходи для підтримання або відновлення миру. Незважаючи на це, миротворчі операції, як правило, уникали найрішучіших примусових дій, дотримуючись принципу обмеженого застосування сили.

Серед ключових змін – прийняття принципу «захисту місії», що дозволяє миротворцям застосовувати більшу силу, хоча і ціною більших жертв. Це, в поєднанні з такими помітними провалами, як геноцид в Руанді і різанина в Сребрениці, підкреслило складність захисту цивільного населення у внутрішньодержавних конфліктах. Ці трагедії виявили суперечності між традиційною повагою до державного суверенітету і новим акцентом на безпеку людини, який наголошує на захисті цивільного населення, усуненні першопричин конфлікту і відновленні політичних структур.

Міркування безпеки людини також розширили цілі миротворчості, включивши до них роззброєння, допомогу біженцям і сприяння вільним виборам, що ознаменувало появу ініціатив з розбудови миру. Однак оптимізм щодо такого підходу зменшився, оскільки оперативні невдачі висвітлили обмеження ООН в управлінні складними місіями. Це призвело до закликів до реформ, таких як Звіт Брагімі 2000 року, що проклав шлях до третього покоління миротворчості. Зрештою, друге покоління відображає перехідний період, коли безпека людини набула особливого значення, але продовжувала вступати в протиріччя з укоріненими поняттями державного суверенітету.

1.3. Третє покоління миротворчості як рішення в новому тисячолітті

Третє покоління з'явилося на зламі тисячоліть і наголошувало на переході від гуманітарного втручання до захисту цивільного населення та усунення першопричин конфліктів. Цей зсув знайшов своє відображення у звіті Брагімі, який закликав до радикальних змін у миротворчій практиці. Він звертав увагу на невдачі другого покоління миротворців у захисті цивільного населення і містив заклик до посилення миротворчих місій. У ньому наголошується на необхідності відокремлювати жертв від злочинців і надавати пріоритет безпеці людини. У доповіді також рекомендується створити спеціалізований миротворчий підрозділ для вирішення гуманітарних криз і захисту цивільного населення[8]. Цей документ можна розглядати як теоретичний початок третього покоління миротворчості.

Застосування сили.

На початку доповіді підкреслюється, що коли ООН розгортає свої сили для підтримання миру, вони повинні бути готові протистояти довготривалим силам війни і насильства зі здатністю і рішучістю перемогти їх. У ньому також зазначається, що «жодні добрі наміри не можуть замінити фундаментальної здатності проектувати реальну силу». Крім того, ключовими умовами успіху є «політична підтримка, швидке розгортання з потужною силовою структурою і обґрунтована стратегія розбудови миру»[8]. Це підкреслює необхідність посилення мандатів, які дають миротворцям можливість більш ефективно застосовувати силу.

У доповіді далі розвивається це питання, зазначаючи, що після розгортання миротворці Організації Об'єднаних Націй повинні бути здатними професійно і успішно виконувати свій мандат. Це означає, що військові підрозділи Організації Об'єднаних Націй повинні бути здатні захистити себе, інші компоненти місії та її мандат. Правила застосування зброї не повинні обмежувати контингенти відповідати один на один, але повинні дозволяти завдавати достатніх ударів у відповідь, щоб змусити замовкнути джерело смертоносного вогню, спрямованого на війська Організації Об'єднаних Націй або людей, яких вони

покликані захищати. В особливо небезпечних ситуаціях миротворці не повинні бути змушені віддавати ініціативу нападникам[8].

Такий підхід дозволяє миротворцям застосовувати силу на випередження і завдавати ударів у відповідь з більшою силою, ніж вони стикалися в минулому, що значно відрізняється від принципу самооборони, який переважав у попередню епоху.

Далі у звіті ставиться під сумнів принцип неупередженості, стверджуючи, що неупередженість слід розуміти як дотримання мандату, а сам мандат не є синонімом рівного ставлення до всіх партій. У деяких випадках місцеві партії можуть складатися не з морально рівноцінних осіб, а з осіб, які явно нерівні[8].

Миротворчі місії, які колись були в першу чергу мотивовані міжнародною безпекою, тепер охоплюють питання моральної та гуманітарної безпеки. Застосування сили, яке колись вважалося крайнім засобом, тепер є морально виправданим і навіть вимушеним у певних ситуаціях.

Наприклад, геноцид в Руанді в 1994 році є прикладом того, коли сила була необхідна для захисту людських життів. Така зміна пріоритетів підкреслює зростаючу важливість безпеки людини в миротворчій діяльності.

Безпека людини і суверенітет.

Концепція безпеки людини наголошує на захисті окремих людей, а не лише тих, хто перебуває при владі. Колишній Генеральний секретар Кофі Аннан (1999) підкреслив це у своїй щорічній промові на Генеральній Асамблеї, наголошуючи на необхідності гуманітарних інтервенцій та обмеженні державного суверенітету[35].

Аннан стверджував, що сьогодні вважається, що держава служить своєму народові, а не навпаки. Він підкреслив загальновизнаний імператив ефективного припинення грубих і систематичних порушень прав людини з серйозними гуманітарними наслідками[35].

Статут ООН підкреслює роль ООН в діях в загальних інтересах. Аннан вважав, що цей інтерес полягає «в нашій відданості спільній справі збереження людства і миру». Він завершив свою промову, висловивши надію на майбутнє,

визнавши, що ця міжнародна норма, яка розвивається на користь втручання для захисту цивільного населення від масового вбивства, продовжуватиме створювати значні виклики для міжнародного співтовариства[35].

По суті, безпека людини має бути не лише фактором розгортання місій, але й переконливою причиною для цього. Вона перетворила миротворчість з зусиль, зосереджених переважно на безпеці, на багатогранний підхід, який ставить на перше місце благополуччя і захист людей.

Посвягання на державний суверенітет і загрози міжнародному миру, які мали б бути першочерговими цілями миротворчих місій ООН, якщо не заради миру, в розумінні Аннана мають інше значення, ніж раніше.

Так само, як внутрішньодержавні конфлікти залишалися нормою в 1990-х роках, вони продовжують залишатися нормою і в 2000-х роках. Концепція «неспроможності держави», яка стосується держав, нездатних виконувати свої функції, стала поширеною в третьому поколінні і виправдовувала втручання ООН. Цей зсув у перспективі розглядав першочергову функцію держави як забезпечення безпеки людини. Це означає зміну значення суверенітету: від «суверенітету як влади» до «суверенітету як відповідальності». Цей зсув може також пояснити, чому місії, розгорнуті у внутрішньодержавних конфліктах, не сприймалися як конфлікти з суверенітетом, а скоріше як такі, що сліднують «міжнародній нормі на користь втручання».

Іншим показником пріоритетності безпеки людини в цей час, як причини для втручання, так і відповідальності держави, переплетеної з суверенітетом, є відхід ООН від вимоги отримання згоди воюючих сторін перед розгортанням миротворчої місії, хоча вони часто прагнули її отримати, перед розгортанням місії. Олівер Річмонд влучно підсумовує це:

«Дедалі більш багатовимірний підхід до миротворчості породив напруженість між претензіями учасників конфлікту на «суверенітет» і політичними інтересами організації [ООН]. Багатовимірні миротворчі сили покладаються на згоду, щоб не сприйматися як такі, що нав'язують порядок.

Однак логіка безпеки людини привела до концепції «примусу до миру», заснованої на претензії на нормативну вищість і легітимність ООН»[26].

Нормативний погляд ООН, який надає пріоритет безпеці людини, зараз переважає над традиційним суверенітетом. Цей зсув у перспективі призводить до фундаментальної зміни мети миротворчості. Третє покоління миротворчості має на меті встановлення справедливості для всіх у суспільствах, які були несправедливими[61]. Це означає, що міжнародний мир може більше не бути головною метою миротворчості, або ж це означає переосмислення поняття «мир» у тому вигляді, в якому воно визначалося раніше. Якщо мета миротворчості змінилася, це вимагає відповідної зміни методів.

Зміна значення суверенітету, надання пріоритету безпеці людини і можлива переоцінка того, що таке «мир», може призвести до зміни дискурсу про те, що є «загрозою міжнародній безпеці». Внутрішньодержавні конфлікти все частіше розглядаються як загрози міжнародній безпеці, навіть якщо вони обмежуються однією країною. Цей зсув означає, що національні кордони дещо втратили свою актуальність, оскільки національна загроза може сприйматися як загроза міжнародній безпеці, або, можливо, «міжнародний» більше не є синонімом «перетину національного кордону».

Протягом третього покоління миротворчості безпека людини привела до переосмислення суверенітету. Суверенітет тепер розглядається як щось, що має обов'язки, які необхідно виконувати, якщо ми хочемо на нього претендувати. Ці обов'язки включають захист гуманітарної безпеки громадян. Якщо держава не виконує ці обов'язки, її можна назвати «failed state», і ООН не лише має право втрутитися, але й зобов'язана це зробити. Це спрощений огляд ситуації в третьому поколінні; досі лунають голоси, які рішуче виступають за класичний вестфальський суверенітет і проти всіх місій ООН, які не мають згоди залучених сторін. Однак, переважаюча тенденція в миротворчості полягає в тому, що безпека людини тепер може слугувати мотивуючим фактором для миротворчої місії, навіть якщо немає явної загрози міжнародному миру і безпеці. Якщо ж ні, то поняття «мир» також набуває нового значення через призму безпеки людини.

Підсумовуючи вищеописане, концепція миротворчості третього покоління з'явилася на рубежі тисячоліть, ознаменувавшись значним зміщенням акцентів з традиційних державно-центричних підходів на пріоритетність безпеки людини і захисту особистості. Ця еволюція тісно пов'язана з рекомендаціями Доповіді Брагімі, яка закликала до посилення мандатів, що дозволяють миротворцям застосовувати превентивну і рішучу силу для захисту цивільного населення і досягнення цілей місії. У доповіді також дається нове визначення неупередженості, наголошується на дотриманні мандатів, які розрізняють жертв і агресорів, а моральні міркування стають рушійним фактором для втручання.

Безпека людини стала центральним принципом, кинувши виклик традиційним поняттям суверенітету. Суверенітет перейшов від розгляду як абсолютної влади до відповідальності за забезпечення добробуту громадян. Цей зсув дозволив втручатися в «неспроможні держави», де уряди більше не могли виконувати свої зобов'язання. Виступи Кофі Аннана за гуманітарну інтервенцію ще більше підкреслили відповідальність ООН діяти у випадках грубих порушень прав людини, навіть без згоди воюючих сторін.

Оскільки внутрішньодержавні конфлікти стали нормою, національні кордони втратили свою актуальність, і такі конфлікти все частіше сприймалися як загроза міжнародній безпеці. Таким чином, миротворчість третього покоління являє собою фундаментальну зміну як цілей, так і методів миротворчості, надаючи пріоритет правосуддю і безпеці людини над традиційною метою підтримання міжнародного миру. Ця еволюція відображає ширшу трансформацію в розумінні суверенітету, миру і безпеки в міжнародному співтоваристві.

РОЗДІЛ II. ВИКЛИКИ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН

Даний розділ заглиблюється в тонкощі миротворчої діяльності ООН, досліджуючи ключові фактори, що впливають на її ефективність. У ньому ретельно аналізуються обмеження та потенціал миротворчої діяльності ООН, зокрема, обмеження, що накладаються застосуванням сили в рамках мандатів ООН. Цей аспект має першорядне значення, оскільки визначає здатність миротворчих місій ефективно реагувати на загрози, забезпечуючи при цьому захист персоналу і виконання поставлених перед ними завдань.

Значна увага буде приділена захисту цивільного населення, що є наріжним каменем сучасної миротворчості, розглянуті системні недоліки, які перешкоджають ефективності миротворчої діяльності. Насамкінець, розділ не лише має висвітлити виклики, з якими стикається миротворча діяльність ООН, але й слугуватиме основою для розробки рішень, які вдосконалюють практику ООН та адаптують її до сучасних викликів безпеки та мінливої міжнародної динаміки.

2.1. Межі застосування сили в миротворчій діяльності ООН

Застосування і корисність військової сили були центральними темами в дискусіях про миротворчу діяльність ООН з моменту її заснування. Однак конкретний історичний і нормативний контекст цих дискусій з часом змінювався. У доповіді Незалежної групи високого рівня з питань миротворчих операцій (HIPPO) за 2015 рік підкреслюється, що багато ключових питань, які виникають у зв'язку із застосуванням сили в миротворчій діяльності, не є принципово новими[46]. Головним серед цих питань є питання про те, якими є межі застосування сили в миротворчій діяльності ООН.

У лаконічній та інтелектуально переконливій спробі виокремити з перших кроків ООН у миротворчій діяльності «певні фундаментальні принципи і правила», які могли б «забезпечити адаптивну основу для подальших операцій»,

тодішній Генеральний секретар Даг Хаммаршельд визначив «заборону на будь-яку ініціативу щодо застосування сили» як одну з визначальних характеристик миротворчої діяльності ООН[13]. Поряд з принципами згоди та неупередженості, це зобов'язання звести до мінімуму застосування сили, за винятком випадків самооборони, стало одним з основних принципів так званої класичної миротворчості, визначивши її характер як особливу форму втручання третьої сторони, що передбачає розгортання легко озброєних військ, залучених з різних держав-членів і переданих під командування ООН. Хоча миротворчий досвід ООН за часів холодної війни був багатшим і різноманітнішим, ніж часто вважають, цей досвід не призвів до фундаментального перегляду цих принципів. Дійсно, навіть деякі з найбільш «болючих миротворчих операцій епохи холодної війни - в Конго на початку 1960-х років і в Південному Лівані між 1978 і 1982 роками – розглядалися, в кінцевому результаті, як підтвердження їхньої важливості[17].

Лише зі зміною політичного клімату після закінчення холодної війни почали висловлюватися більш радикальні ідеї щодо майбутніх напрямків операцій ООН і непорушності принципів, на яких вони традиційно ґрунтувалися. Між 1987 і 1992 роками визвольний вплив покращення міжнародного політичного ландшафту був продемонстрований низкою успішних польових операцій ООН від Близького Сходу і Азії до Центральної Америки і Африки на південь від Сахари.

Хоча всі ці операції, за одним винятком, були порівняно успішними, вони не призвели до фундаментального перегляду принципів класичної миротворчості.

Скромні за своїми амбіціями і обмежені за масштабами, ці ініціативи, тим не менш, сприяли зростанню, хоча і неясного, відчуття того, що давні практики і функції миротворчості ООН можуть бути трансформовані в нові і набагато більш амбітні напрямки. У червні 1992 року, коли надії і нормативні прагнення міжнародного суспільства збіглися з оптимізмом раннього періоду після закінчення холодної війни, новопризначений Генеральний секретар Бутрос

Бутрос Галі закликав Раду Безпеки «розглянути питання про використання підрозділів з підтримання миру за чітко визначених обставин»[31]. Більш того, він визначив миротворчість як розгортання присутності ООН «за згодою всіх зацікавлених сторін», тим самим натякаючи на те, що самозаперечна постанова, яка регулює застосування сили, дозріла для перегляду.

Однак цей оптимізм виявився недовгим. Між 1992 і 1995 роками жахиття Анголи, Сомалі, Руанди і колишньої Югославії – всіх тих місць, де миротворці ООН були розгорнуті, але не змогли запобігти масовим звірствам – розчарували багатьох. Ці невдачі підкреслили необхідність більш рішучого підходу до миротворчості.

Припинення в 1992 році діяльності Групи ООН з надання допомоги перехідному періоду в Намібії (UNTAG), а також більшої, складнішої і, зрештою, успішної Групи ООН з надання допомоги перехідному періоду в Намібії (UNTAG), що діяла з 1989 по березень 1990 року, а також Доповнення Бутроса Галі до Порядку денного для миру, опубліковане на початку 1995 року, ознаменували значну зміну тональності миротворчої діяльності ООН.

На зміну оптимізму попередніх трьох років прийшов похмурий погляд на перспективи застосування сили в миротворчих операціях. Галі наголосив на необхідності повернення до «базових принципів», стверджуючи, що миротворчість і застосування сили (за винятком самооборони) повинні розглядатися як альтернативні методи, а не як сусідні точки на континуумі, що дозволяють легко переходити між ними[32].

Хоча Доповнення було більш суворим і переконливим у своєму аналізі реальних викликів миротворчості після закінчення холодної війни, ніж його попередник, воно справедливо підкреслило обмеження операцій під проводом ООН у ситуаціях, схожих на громадянську війну, особливо коли держави-члени були готові переслідувати лише свої власні інтереси, а не засоби їх досягнення. Незважаючи на ці виклики, Доповнення Генерального секретаря підкреслювало важливість вирішення цих питань для забезпечення ефективності та сталості миротворчих зусиль ООН.

Втручання на початку 1995 року не вирішило дискусії щодо застосування сили миротворцями ООН. Характер і масштаб невдач миротворчої діяльності ООН між 1992 і 1995 роками унеможливили просте повернення до вихідних позицій. Це стало очевидним через шість місяців після виходу Доповнення, коли сили боснійських сербів захопили «безпечну зону» ООН у Сребрениці на сході Боснії. Жахливі наслідки захоплення Сребрениці лише через рік після геноциду в Руанді, природно, вплинули на подальшу еволюцію миротворчої діяльності ООН і дискусію про її цілі. Як показали численні нові операції, проведені з 1999 року, рішучість не допустити повторення жахів Руанди і колишньої Югославії під наглядом ООН не усунула глибоку напруженість між цілями і засобами, на яку вказує Доповнення. Насправді, ця напруженість стала ще гострішою. Однак, вона явно вплинула на мандат і змінила оперативний фокус миротворців ООН, що має значні наслідки для питання застосування сили.

Найбільш значним проявом цієї зміни є зростаюча центральна роль «Захисту цивільного населення» (ЗЦН) як формального завдання. Відтоді миротворчі операції стали предметом регулярних дебатів Ради Безпеки, особливо після започаткування операції ООН у Сьєрра-Леоне в жовтні 1999 року. Ці місії послідовно і чітко отримували мандат відповідно до Глави VII Статуту на забезпечення захисту цивільних осіб, які перебувають під неминучою загрозою фізичного насильства [33]. Зростаючий акцент на захисті цивільного населення також став важливим фактором, що зумовив заклики до більш рішучих, або жорстких, миротворчих практик, які стали помітною рисою сучасного миротворчого дискурсу ООН [37]. Починаючи з 1999 року, Рада надала миротворцям повноваження відповідно до Глави VII Статуту «використовувати всі необхідні засоби» або «вживати необхідних заходів» для виконання своїх місій. У кількох окремих операціях, зокрема в Сьєрра-Леоне, Гаїті і Конго, ці повноваження стали основою для перехоплення ініціативи у застосуванні сили. Ця тенденція досягла кульмінації в березні 2013 року, коли Рада вирішила посилити місію ООН у неспокійному Конго шляхом створення Силового втручання.

Бригада (FIB) – «значна віха» в еволюції миротворчої діяльності ООН, за словами тодішнього Генерального секретаря[42] – отримала мандат на проведення цілеспрямованих наступальних операцій у потужний, високомобільний і універсальний спосіб[41].

Коли Генеральний секретар санкціонував огляд миротворчих операцій у 2014 році, п'ять найбільших місій ООН – у Дарфурі, ДРК, ЦАР, Малі та Південному Судані - діяли відповідно до Глави VII Статуту ООН і були зосереджені на захисті цивільного населення. Виразно нерівномірний досвід захисту цивільного населення в цих операціях у поєднанні з відсутністю політичного прогресу на шляху до тривалої стабільності в кожному з них створили безпосереднє тло для НІРРО і поточних дискусій щодо конкретної ролі сили, її обмежень і можливостей у миротворчій діяльності ООН.

У письмовому поданні до НІРРО в березні 2015 року близько двадцяти колишніх командувачів сил ООН запропонували низку детальних рекомендацій. Підписаний Робертом Мудом, поважним офіцером з великим досвідом роботи в ООН, лист наголошував на необхідності «посилення командування і управління», «покращення готовності і планування місій», «використання сучасних технологій», «посилення спроможностей» і «покращення інформації про місії» [24].

У листі, підписаному групою різноманітних експертів з питань польових операцій ООН, було запропоновано низку рішень, спрямованих на подолання давніх прогалин у спроможностях і операційної неефективності. З огляду на великий досвід, яким поділилися підписанти, рекомендації виглядали практичними і розумними.

Однак спостерігачі, які давно спостерігають за польовими операціями ООН, помітили, що багато з недоліків, про які йдеться в листі, не є абсолютно новими. Наприклад, постійною проблемою залишається безсистемне і ненадійне забезпечення ключових сил і засобів, особливо у сфері логістики, розвідки, інженерного забезпечення, авіаційної підтримки і резервів. Складні і громіздкі нормативні акти, що регулюють фінанси, закупівлі та людські ресурси, а також

проблеми формування і розгортання сил, також давно переслідують миротворчу діяльність ООН. Крім того, постійною проблемою є дисфункціональний характер відносин між штаб-квартирою ООН у Нью-Йорку та польовими штаб-квартирами.

Незважаючи на ці виклики, здійснити суттєву реформу виявилось надзвичайно складно. Система управління людськими ресурсами ООН, яка має вирішальне значення для підвищення ефективності операцій ООН на місцях, є прикладом цієї проблеми.

Початкова система була розроблена для обслуговування значною мірою статичної та орієнтованої на штаб-квартиру організації, в якій працювали кар'єрні державні службовці, головним чином зосереджені на наданні адміністративної підтримки конференцій та зустрічей між державами-членами. По суті, вона не дуже добре підходила для організації, в якій понад 50 відсотків співробітників секретаріату наразі задіяні в операціях, багато з яких вимагають різноманітних і складних технічних знань і навичок.

Незважаючи на це, початкова модель і супутні правила та положення залишилися практично незмінними, як зазначають Чандран і фон Айнзідель. За їхніми словами, досвідчені спостерігачі ООН помітили, що ці фундаментальні аспекти системи не зазнали суттєвих змін [4].

У доповіді HPRPO підкреслюються постійні проблеми в операціях ООН, особливо у сфері швидкого розгортання. У ньому зазначається, що відтоді, як ООН запропонувала створити постійний потенціал у 1948 році, значного прогресу досягти не вдалося [46].

Це підкреслює складність розробки системи набору персоналу, яка б відповідала як вимогам процесу набору до штаб-квартири ООН, так і підтримувала великі, швидкозмінні польові операції. Неспроможність вирішити ці проблеми не є новою, так само як і брак ідей для їх вирішення. Однак проблема полягає в іншому: бюрократичні і, перш за все, політичні перешкоди на шляху до повноцінної реформи виявилися надто великими.

У доповіді HIRPO також підкреслюється, що в складних умовах, які вимагають від миротворчих операцій ООН більшої гнучкості, кадрова політика, схоже, рухається в протилежному напрямку [46].

Це не означає, що слід відмовитися від практичних зусиль з удосконалення миротворчого механізму ООН та його ефективного функціонування. Це також не означає, що попередні ініціативи з реформування були невдалими. Наприклад, після рекомендацій Групи Брагімі у 2000 році Секретаріат отримав більше повноважень щодо виділення коштів на ранніх стадіях планування місії, а також було зроблено значні кроки щодо попереднього розміщення стратегічних запасів для сприяння швидшому розгортанню миротворців на місцях[8]. Це були дійсно цінні кроки, спрямовані на покращення повсякденної діяльності та проведення миротворчих операцій ООН.

Тим не менш, залишається природна межа (про яку часто забувають у багатьох публікаціях, присвячених реформі ООН, в тому числі і в літературі, підготовленій самим Секретаріатом), до якої слабкі сторони і недоліки, що історично були характерні для польових операцій ООН, можуть бути коли-небудь усунуті.

Міжурядова і дуже політизована природа організації, як зазначалося вище, завжди обмежуватиме ступінь, до якого Збройні сили ООН можуть функціонувати як справді інтегрована, згуртована і ефективна військова сила. Це проявляється в постійній проблемі командування і управління в операціях ООН.

У своїх поданнях до HIRPO колишні командувачі сил підкреслювали важливість принципу «Один мандат - одна місія - одна концепція». Наприклад, «Оцінка виконання і результатів захисту цивільних мандатів у миротворчих операціях Організації Об'єднаних Націй» збирає і каталогізує погане і непослідовне виконання мандатів різними місіями [24]. Однак у цьому звіті пропонуються рішення, які недооцінюють або ігнорують політичний характер миротворчості та політичні витоки поведінки представників влади з проблемних питань.

Ключ до виконання мандатів, згідно зі звітом, полягає в «єдності командування під керівництвом СПГС/глави місії». Наголос на єдиній вертикалі командування і підтримці міжнародного характеру будь-якого збройного формування ООН не є чимось новим. Він вважався неодмінною умовою ефективної миротворчої діяльності ООН з моменту її започаткування в 1950-х роках. Тим не менш, він постійно стикався з реальністю конфліктуючих національних пріоритетів, небажанням ризикувати серед країн, що надають війська (КНВ), і невизначеною лояльністю з боку контингентів. Ці фактори призвели до прийняття, явно чи неявно, національних застережень і тенденції до втручання в систему командування ООН.

Це явище було особливо помітним, коли сприймалися високі ризики для миротворців і коли піднімалися питання про застосування сили. Незважаючи на ці виклики, до тих пір, поки миротворче середовище зберігатиметься, застосування сили в миротворчих операціях ООН залишатиметься предметом дебатів і дискусій.

Миротворчі місії ООН загалом були ефективними за підтримки єдиної Ради Безпеки. Незважаючи на постійні прогалини в спроможності і слабкі місця в командуванні і контролі, місії ООН історично функціонували, хоча і з різним ступенем ефективності. В управлінні цією притаманною їм напруженістю вирішальну роль відіграють командувачі силами і керівники місій. Їх здатність імпровізувати, проявляти винахідливість і гнучко інтерпретувати мандати, навіть в умовах обмежених ресурсів і недостатньої адміністративної, управлінської та політичної підтримки, є однією з найважливіших і недооцінених якостей керівництва місіями в операціях ООН.

Однак події останніх десятиліть створили безпрецедентне навантаження на миротворчу діяльність ООН, поставивши під сумнів не лише лідерство в місіях, але й життєздатність самих місій. Кількість персоналу, що задіяний в миротворчих місіях сьогодні (майже 70 тис. осіб в 11 місіях)[57] показує, що середовище, в якому вони працюють, як правило, не можна назвати стабільним і сприятливим. Натомість, воно, як правило, охоплює комбінацію або всі наступні

характеристики: відсутність чіткої лінії фронту; величезні географічні відстані серед зруйнованої війною або навіть неіснуючої інфраструктури; наявність великої кількості внутрішньо переміщених осіб; численні озброєні групи, які часто погано контролюються і схильні до нападів на цивільне населення.

Перманентна відсутність безпеки і постійне насильство, що підживлюється хижацькою політичною економікою і боротьбою за владу між політичними елітами, призвели до двох, частково суперечливих, наслідків розгортання миротворців з мандатом на захист цивільного населення і повноваженнями на проведення потужних миротворчих операцій в цих складних умовах.

По-перше, ці умови чітко підкреслили оперативну важливість забезпечення функціонування місій ООН як згуртованих і інтегрованих формувань, належним чином забезпечених ресурсами, а також усунення їхніх критичних недоліків, особливо у сфері тактичної мобільності, матеріально-технічного забезпечення і розвідувальної спроможності. Серед цих недоліків стала очевидною нагальна потреба в більш систематичному зборі розвідувальної інформації, оцінці та аналізі конфліктів місіями ООН, враховуючи нестабільний і непередбачуваний характер сучасного миротворчого середовища. Відсутність такого потенціалу в зонах конфліктів критично підриває зусилля, спрямовані на подолання глибинної політичної економіки конфлікту та її ролі в розпалюванні насильства і хижацтва проти цивільного населення.

Проте заповнити ці прогалини у спроможності виявилось непросто навіть за ідеальних обставин. Як передбачала доповідь Групи Брагімі у 2000 році, результатом стала значна «велика невідповідність між бажаними цілями і наявними ресурсами для їх досягнення», що призвело до «постійного розчарування у подальшій діяльності Організації Об'єднаних Націй у цій сфері [захисту цивільного населення]»[36].

По-друге, ці складні умови також посилили розбіжності щодо тлумачення мандатів і, зокрема, їхнього ставлення до застосування сили. Ці розбіжності ще більше підривали зусилля, спрямовані на досягнення згуртованості сил і єдності цілей, часто виводячи місії за «зовнішні межі миротворчої діяльності ООН»[46].

За своїм складом, характером і притаманними їм обмеженнями спроможностей, треті сторони, що беруть участь у конфліктах, які сьогодні складають більшість миротворчих операцій ООН, включаючи Індію, Бангладеш, Пакистан і багато латиноамериканських країн, залишаються глибоко скептично налаштованими щодо тенденції до більш рішучого застосування сили миротворцями ООН[23].

Другий набір обмежень на застосування сили більш безпосередньо пов'язаний з контекстом внутрішнього конфлікту. Коли миротворчі сили ООН розгортаються в межах юрисдикції суверенної держави, яка стикається з внутрішніми викликами своїй владі, для них стає все складніше зберігати свою незалежність від внутрішньополітичної боротьби, незважаючи на формальне прагнення залишатися над нею. Алан Джеймс, аналізуючи участь ООН в Конго на початку 1960-х років, визначив фундаментальну причину цього явища: «На внутрішній арені уряд є лише одним з акторів; в тій чи іншій мірі політична рівновага, ймовірно, буде постійно змінюватися; і те, як реагують сили ООН, може мати певний вплив на рівновагу, або - що, по суті, одне і те ж - сприйматися як зміщення рівноваги»[18].

Якщо миротворці ООН беруть на себе ініціативу у застосуванні сили, особливо коли сила застосовується на підтримку уряду приймаючої країни, це неминуче впливає на політичний баланс і впливає на військові та політичні розрахунки інших учасників конфлікту. Тому такі дії не можуть здійснюватися без наслідків.

Уявна неупередженість ООН по відношенню до основних учасників конфлікту ризикує підірвати її головну перевагу як посередника у врегулюванні внутрішніх конфліктів і пошуку політичних рішень. Як зауважив Жан-Марі Геєнно, розмірковуючи про досвід ООН після холодної війни в Конго, «якщо ООН стає помічником уряду, легітимність і репрезентативність якого все ще ставиться під сумнів, вона може втратити не лише військову, але й політичну легітимність, поставивши під загрозу те, що потенційно є її найціннішим

внеском: здатність сприяти досягненню компромісу між різними групами, що є неодмінною основою тривалого миру»[12].

Досвід ООН у Конго підкреслює ще один неминучий ризик, пов'язаний з вимушеною і тривалою близькістю місій ООН до приймаючих урядів в умовах триваючого внутрішнього конфлікту. Навіть якщо згода на присутність ООН формально залишається в силі, відносини між місіями та урядами приймаючих країн часто погіршуються. Це відбувається тому, що уряди приймаючих країн, часто слабкі, обтяжені внутрішніми проблемами, підозрілі щодо втручання ззовні і захищаючи свої суверенні права, дедалі більше обурюються перешкодами на шляху до їхнього необмеженого контролю над внутрішніми справами. Коли, як це відбувається зараз у переважній більшості випадків, мандати, надані місіям ООН, є політично нав'язливими і включають потенційно суперечливі цілі, напруженість ще більше зростає, що з часом призводить до зниження довіри до місій ООН і зменшення їхніх важелів впливу. Мабуть, ніде ця динаміка не була настільки очевидною, як у Демократичній Республіці Конго (ДРК) і Південному Судані, де перед ООН стоїть завдання захищати цивільне населення, стежити за дотриманням урядом зобов'язань у сфері прав людини і підтримувати реформування сектору безпеки. Однак в обох випадках урядові сили безпеки виявилися значним джерелом насильства проти цивільного населення. Згідно з власною доповіддю ООН, «конголезька держава відповідальна за приблизно 65% порушень прав людини [у 2016 році], і в багатьох частинах країни армія розглядається місцевими громадами як найнебезпечніше збройне угруповання»[6]. Аналізуючи період, що передував спалаху повномасштабної громадянської війни в Південному Судані в грудні 2013 року, оцінка Місії ООН у Південному Судані (UNMISS) дійшла висновку, що «нерозв'язні проблеми, майже неможливі дилеми і складні компроміси зберігатимуться, особливо з огляду на її рішення взяти на себе кілька, часом суперечливих ролей»[14]. Цей висновок можна застосувати і до інших операцій, де ООН розгортається у внутрішньодержавних умовах, де відсутній життєздатний політичний процес.

Беручи до уваги ці структурні і політичні обмеження на застосування сили миротворцями ООН, які уроки можна винести з досвіду ефективної миротворчої діяльності за останні півтора десятиліття? Відповідь на це питання має починатися з визнання або підтвердження важливості дотримання фундаментальної, хоча і широкої, різниці між тим, що по суті є миротворчою операцією, і тим, що ґрунтується на логіці ведення війни і примусу до миру.

Однак, не менш важливо прояснити точне значення цієї різниці на практиці. Поняття «по суті» в цьому контексті має мало спільного з тим, чи була місія офіційно санкціонована відповідно до Глави VII Статуту ООН, чи ні; на сьогоднішній день майже всі місії є рутинними. Ключ до розрізнення полягає в тому, чи залежить досягнення цілей місії, в тому числі більш широкої і важливої стратегічної мети - досягнення політичного врегулювання для припинення насильства, в кінцевому рахунку, від досягнення згоди і підтримки діяльності миротворців серед місцевого населення.

Миротворча діяльність з 1999 року продемонструвала крихкість і неповноту згоди, особливо в регіонах, охоплених громадянською війною. Поеднання діяльності, що ґрунтується на згоді, співпраці та доступі, з наступальними військовими операціями в рамках однієї місії історично призводило до дестабілізації як в політичному, так і в гуманітарному плані. Незважаючи на критичний аналіз дій ООН у Боснії, у Сребреницькій доповіді 1999 року підкреслюється різниця між миротворчістю і веденням бойових дій: «Миротворчість і ведення бойових дій - це різні види діяльності, і їх не слід змішувати»[34]. Ця відмінність означає, що будуть також випадки, коли миротворчість не є відповідним інструментом.

Хоча якісна відмінність між миротворчістю і примусом до миру повинна бути підтверджена, це не означає, що ООН може діяти лише в умовах чіткого розмежування або що застосування сили не може бути використане, потенційно вирішальним, за певних обставин. Починаючи з 1999 року, добре оснащені і добре керовані сили досягли тактичних перемог у відповідь на безпосередні кризи і надзвичайні ситуації. Прикладами є запобігання розвалу місії ООН в

Сьєрра-Леоне в 2000 році, ліквідація бандитських структур на Гаїті в 2006-2007 роках, забезпечення безпеки в Буніа на сході ДРК в 2003 році і перемога над Лораном Г'бабго, який насильницьким чином намагався вплинути на результати виборів в Кот-д'Івуарі в 2011 році. Однак, дуже важливо розглянути більш широкі і важливі уроки, які пропонує кожен випадок.

Усі ці успіхи були досягнуті завдяки добре оснащеним, компетентним і високопрофесійним силам (залученим з Великої Британії в Сьєрра-Леоне, Бразилії на Гаїті і Франції в Буніа і Кот-д'Івуарі). Тим не менш, важливо визнати, що ці перемоги не заперечують важливості розуміння ширшого контексту і наслідків кожної ситуації.

На противагу цьому, місії ООН у Ліберії, Сьєрра-Леоне та Гаїті часто не мали необхідної кваліфікації і стикалися з проблемами, що виникали з боку маргінальних суб'єктів. Однак, що більш важливо, довгостроковий стратегічний результат цих дій залежить від того, чи було застосування сили належним чином вивірене для підтримки загальної стратегії, спрямованої на зменшення насильства, пом'якшення конфлікту і сприяння політичному вирішенню конфлікту, що розглядається. Зрештою, ефективність миротворчих дій ООН, включаючи застосування військової сили, вимірюється тим, наскільки вони сприяють досягненню цих стратегічних цілей.

Хоча військова інтервенція Великої Британії в Сьєрра-Леоне у 2000 році ефективно стримала просування збройних угруповань, за нею послідували узгоджені дипломатичні зусилля, спрямовані на зміцнення післявоєнного політичного устрою в країні. Ці зусилля включали в себе постійні спроби мобілізувати інших до участі в посиленій і реконфігурованій місії ООН, а також серйозні і довгострокові зобов'язання щодо реформування і професіоналізації збройних сил країни[20].

Детальне дослідження застосування сили британськими військами в Сьєрра-Леоне показує, що хоча застосування сили мало вирішальне значення для створення можливості політичного прогресу, саме по собі воно не було вирішальним або навіть стратегічно важливим. Довгостроковий успіх залежав

від подальших політичних кроків на рівні ООН і на регіональному рівні, підкріплених ефективною програмою реформування сектору безпеки.

На противагу цьому, місія ООН на Гаїті (MINUSTAH) досягла тактичного успіху завдяки застосуванню сили, але цей успіх був нетривалим і, зрештою, невдалим через відсутність політичного контролю і нездатність усунути першопричини конфлікту.

Досягнувши лише обмежених стратегічних результатів у рамках більш масштабної місії з консолідації держави, MINUSTAH зіткнулася з проблемами інтеграції застосування сили в комплексний проект політичної та економічної трансформації Гаїті. Подібна картина спостерігається в різних випадках застосування потужної сили в ДРК (в рамках миротворчої місії MONUSCO), таких як операція «Артеміда» в 2003 році і кампанія «Ітурі» в 2005 році. Більше того, результати діяльності Бригади силового втручання MONUSCO з 2013 року – найамбітнішої спроби проведення наступальних операцій в рамках миротворчої діяльності – викликають ще більше занепокоєння. У 2016 році з'явилося все більше доказів того, що дії цієї сили не сприяли погіршенню ситуації з безпекою на сході ДРК, а навпаки, погіршили її. Як влучно висловився один старший політичний радник, який працював у MONUSCO протягом 2016 року: «Бригада не лише не змогла послабити ополченців, з якими їй було доручено боротися, але й потенційно збільшила ризики для цивільного населення і відволікла ресурси від діяльності, яка могла б принести йому більше користі»[6].

Разом ці випадки підкреслюють фундаментальний урок, який можна винести з досвіду ООН у сфері «потужної миротворчості»: Миротворчі місії ООН за своєю суттю погано оснащені і політично не пристосовані для ефективного застосування сили на підтримку стратегічних цілей. Коли ці місії намагаються робити це в політичному вакуумі без достатніх ресурсів, середньо- і довгострокові наслідки їхніх дій найчастіше полягають у дестабілізації оперативного середовища і ускладненні пошуку політичних рішень. Однак важливо ще раз підкреслити, що це не заперечує можливості застосування сили

миротворцями за будь-яких обставин. Розглянуті тут операції продемонстрували, що в мінливих і складних внутрішніх умовах, коли в конфлікті беруть участь численні суб'єкти, іноді може виникнути необхідність у застосуванні сили.

Можна і навіть потрібно розрізняти основних учасників конфлікту, яких можна умовно назвати політично і військово значущими акторами, і більш маргінальних деструктивних суб'єктів, що характеризуються загарбницькими цілями і, що особливо важливо, відсутністю місцевої легітимності. Хоча рішучі військові дії проти останніх можуть мати короткостроковий стабілізаційний ефект, будь-який довготривалий вплив або досягнення в результаті застосування сили в кінцевому підсумку залежить від того, чи буде вона «оформлена як сприятливий компонент політичної стратегії»[7].

У березні 2006 року, коли Жан-Марі Геєнно, тодішній голова Департаменту миротворчих операцій ООН (ДРКО), відвідав ДРК, щоб оцінити виклики, які стояли перед місією MONUC перед першими за 41 рік виборами в країні, він також скористався можливістю оцінити вплив способу, в який збройні сили ООН, що діяли разом і на підтримку конголезької армії (ЗСДРК), боролися зі збройними угрупованнями протягом попереднього року. Результати, на його думку, були неоднозначними, а «негативні наслідки» військових операцій ООН, в тому числі репресії проти цивільного населення, викликають значне занепокоєння.

Врешті-решт, відновлення зв'язку між військовою силою і політичною метою має вирішальне значення для успіху миротворчих операцій ООН.

Цивільні особи, які стають мішенню озброєних груп, що перебувають під захистом ООН, нові «хвилі» внутрішньо переміщених осіб і неконтрольовані мародерство, грабежі і зловживання з боку елементів союзника MONUC, конголезької армії, - все це вказує на необхідність відходу від агресивного переслідування і прийняття більш довгострокової перспективи. Як він проникливо доповідав у Нью-Йорку, «реальність така, що з іноземними збройними угрупованнями потрібно буде мати справу в довгостроковій

перспективі, в тандемі з економічною і політичною стратегією, і таким чином, щоб не загрожувати цивільному населенню»[37]. Через десять років після візиту Геєнно, коли ДРК все ще бореться з політичним глухим кутом, насильством і гуманітарною кризою, його рекомендації, на жаль, залишаються такими ж актуальними, як і в 2006 році[11]. Вони також пропонують ширші уроки для миротворчої діяльності ООН, які виходять за рамки конкретного контексту ДРК.

Підсумовуючи вищеописане, миротворча діяльність ООН, за своєю суттю, може відігравати лише обмежену роль в усуненні першопричин насильницьких конфліктів у нестабільних і охоплених конфліктом державах. Хоча миротворці ООН можуть виконувати різні додаткові завдання, спрямовані на підтримку досягнення довготривалого політичного врегулювання, сфера їхньої діяльності розширилася і стала більш складною порівняно з епохою «класичної» миротворчості. Тепер вони охоплюють реформування сектору безпеки, операції з надання гуманітарної допомоги, комплексний моніторинг і завдання з розбудови довіри. Коли цього вимагають обставини і є ресурси, як це було під час операцій в Сьєрра-Леоне, Гаїті і навіть іноді в ДРК, сили ООН можуть локально реагувати на обструкціоністське насильство або надзвичайні ситуації і ефективно протистояти «маргінальним акторам». Це все дуже важливі аспекти.

Проте, безумовно, існують завдання і можливості для поліпшення якості виконання в кожному з них, особливо в життєво важливій сфері реформування сектору безпеки. Ця сфера часто недофінансовується, має надмірно технократичний підхід і ігнорує політичну економію конфлікту на місцях. Тим не менш, ці завдання є допоміжними в тому сенсі, що їхній довготривалий внесок у вирішення конфлікту залежить не лише від того, наскільки ефективно вони виконуються з технічної точки зору, але й від того, чи відповідають вони головній меті - досягненню політичних домовленостей для припинення насильства, і чи допомагають вони їй у просуванні.

Ключовий і остаточний висновок, який випливає з цього, полягає в тому, що керівництво місій ООН на місцях, за підтримки Секретаріату і за підтримки Ради Безпеки, повинно приділяти першочергову увагу пошуку політичних

шляхів і можливостей, які обіцяють вихід з конфлікту і зтяжкого насильства. Цього можна досягти шляхом посилення політичної взаємодії, ефективного використання добрих послуг і зміцнення аналітичного потенціалу.

2.2. Захист цивільного населення ООН: досягнення чи ілюзія

Після трагічних подій у Руанді та Сребрениці в 1990-х роках, коли Організація Об'єднаних Націй (ООН) не змогла забезпечити захист цивільного населення (ЗЦН), його безпека стала найважливішим аспектом міжнародних миротворчих операцій. Місія ООН у Сьєрра-Леоне (UNAMSIL), розпочата у 1999 році, стала першою місією, яка мала чітко визначений мандат із захисту цивільного населення. Спочатку вона зустріла опір з боку країн, що традиційно надають військові і поліцейські контингенти, а також всередині системи ООН. Однак концепція миротворчих операцій, орієнтованих на ЗЦН, набула популярності після доповіді Брагімі[36]. Сьогодні понад 98% військового і поліцейського персоналу, задіяного в миротворчих операціях, мають мандат на захист цивільного населення в рамках інтегрованих зусиль в масштабах всієї місії.

Хоча Рада Безпеки ООН (РБ ООН) визнала зростаючу важливість захисту цивільного населення у збройних конфліктах, з 1999 року бракувало вказівок щодо ефективного виконання цих мандатів. Незалежний звіт про захист цивільного населення в миротворчих операціях ООН показав, що місіям часто бракувало чіткого визначення ЗЦН і вони страждали від поганого планування і реалізації стратегій захисту[С1]. У відповідь на це Рада Безпеки у 2009 році ухвалила резолюцію, в якій закликала всі місії ООН, що мають мандат на захист, включити комплексні стратегії захисту до своїх загальних планів місій[38].

Плани імплементації та плани на випадок надзвичайних ситуацій призвели до посилення уваги до керівництва на місцях з метою покращення розуміння та застосування мандатів ЗЦН. У 2010 році Департамент миротворчих операцій ООН/Департамент польової підтримки (ДМООН/ДПП) опублікував

оперативну концепцію щодо ЗЦН, а потім Рамки для розробки комплексних стратегій захисту цивільного населення в миротворчих операціях ООН[39, 40].

Керуючись цими рамковими принципами та підвищеною увагою Ради Безпеки до питань ЗЦН, ДМООН/ДПП розробили Політику щодо ЗЦН[47]. Ця політика спрямована на посилення реалізації ЗЦН на місцях, забезпечення єдиного стандарту в рамках всієї системи і приведення цивільного і військового потенціалу у відповідність до їхнього призначення.

У цих керівних принципах, програмних документах і більшості резолюцій Ради Безпеки, що санкціонують місії з мандатами на здійснення ЗЦН, підкреслюється, що головна відповідальність за захист цивільного населення лежить на відповідних урядах. Присутність місії ООН або інших суб'єктів захисту не зменшує обов'язку уряду приймаючої країни докладати всіх зусиль для захисту своїх громадян. Водночас, відповідальність уряду приймаючої країни не зменшує обов'язку місії ООН діяти в межах своїх можливостей, коли уряд приймаючої країни не бажає або не може захистити своїх громадян.

Уряди часто не виконують свої обов'язки щодо захисту вразливих груп населення (УГН) або не мають для цього достатньої спроможності, що створює значні проблеми для місій ООН. У цій главі представлено огляд виконання мандатів щодо захисту вразливих груп населення в миротворчих операціях ООН на основі мого досвіду роботи на посаді Спеціального представника і голови місії в Місії ООН у Південному Судані (UNMISS) у 2011-2014 роках. UNMISS мала всеосяжний мандат на здійснення ЗЦН, що охоплював як військовий, так і поліцейський та цивільний компоненти.

В рамках підрозділу варто розглянути спроможності захищати цивільне населення невійськовими засобами, та можливості забезпечувати фізичний захист. Далі розглянемо відповідальність уряду приймаючої країни. Насамкінець, буде запропоновано рекомендації щодо посилення захисту цивільного населення в миротворчих операціях ООН.

Протягом багатьох років розуміння захисту цивільного населення було переважно військово-орієнтованим, і головним критерієм для миротворчих

операцій була їхня здатність фізично захистити цивільне населення, якому загрожує безпосередня небезпека. Однак важливо підкреслити, що система ООН надає рекомендації щодо різних аспектів захисту цивільного населення, в тому числі щодо запобігання через політичні дії та інші заходи із захисту цивільного населення. Це також пов'язано з розбудовою спроможності та інституційної розбудови і поділяється на три рівні:

Рівень I: Захист через діалог та залучення. Заходи включають діалог з порушниками або потенційними порушниками, врегулювання конфліктів і посередництво між сторонами конфлікту. Цей рівень має на меті переконати уряд та інших відповідних суб'єктів втрутитися і захистити цивільне населення.

Рівень II: Забезпечення фізичного захисту. Діяльність поліцейських і військових компонентів передбачає застосування сили для запобігання, стримування, попередження і реагування на ситуації, коли цивільне населення перебуває під загрозою.

Рівень III: Розбудова потенціалу та інституційної спроможності. Цей рівень зосереджений на розбудові необхідного потенціалу та інституцій для ефективного впровадження заходів з ЗЦН.

Під загрозою фізичного насильства цивільне населення стикається з низкою проблем. Рівень III системи захисту спрямований на створення захисного середовища шляхом здійснення таких заходів, як підтримка верховенства права, дотримання прав людини та участь у кластерних заходах, пов'язаних із захистом. Крім того, реформа сектору безпеки (РСБ) і роззброєння, демобілізація та реінтеграція (РДР) проводяться з метою посилення безпеки і сприяння реінтеграції колишніх комбатантів у суспільство. Багато з цих заходів координуються з програмами країнової команди ООН або гуманітарної команди[47].

Таке захисне середовище може створюватися державним суб'єктом, недержавним суб'єктом, групою суб'єктів або навіть усіма перерахованими вище суб'єктами. Незважаючи на посилення політики та керівних принципів ООН щодо захисту цивільних осіб, бракує конкретної політики для Поліції ООН, що

дивно з огляду на те, що майже всі миротворчі операції зосереджуються на захисті цивільних осіб. Однак, як зазначає Незалежна група високого рівня ООН (HIPPO) у своїй доповіді було досягнуто значного прогресу в просуванні норм і рамок для захисту цивільного населення[46].

Нова Політика захисту цивільного населення 2015 року представляє більш комплексний підхід і рекомендує проводити миротворчі операції в чотири оперативні фази: 1) запобігання, 2) упередження, 3) реагування і 4) консолідація[47]. Цей підхід мав бути відображений у комплексному Плані дій із захисту цивільного населення, який охоплює всі відповідні компоненти місії.

Незважаючи на концептуальний прогрес, результати на місцях неоднозначні. Розрив між тим, що вимагається, і тим, що миротворчі операції можуть забезпечити, збільшився, особливо в складних умовах[46]. Нижче буде розглянуто деякі з причин такої невідповідності.

У Південному Судані UNMISS розробила стратегію захисту цивільного населення (ЗЦН) після консультацій зі штаб-квартирою ООН і Гуманітарною командою країни. Кожне відділення в кожному штаті було зобов'язане впровадити аналогічну стратегію. Ці стратегії на рівні штатів забезпечили UNMISS системний підхід до оцінки загроз та узгоджений підхід до масштабної роботи із захисту, яку проводила місія.

UNMISS активно працювала на кількох фронтах для запобігання міжобщинним конфліктам і підтримки посередництва для їх врегулювання. Щоб не допустити повернення громад до насильницького конфлікту, місія підтримувала зусилля з консолідації миру там, де були досягнуті домовленості. Крім того, місія надавала підтримку кільком інституціям, що мають відношення до першого рівня Політики з питань мирного врегулювання, таким як Мирна комісія Південного Судану і Комітет національного примирення, а також радникам з питань миру на різних адміністративних рівнях.

Однак розбудова спроможності інституцій приймаючої країни взяти на себе відповідальність за виконання завдань захисту першого рівня виявилася складним завданням. Хоча певний прогрес був досягнутий, найбільш значні

результати були досягнуті на місцевому рівні, а не в офіційних установах Джуби. Особливо корисною була робота з лідерами штатів і округів, лідерами громад і релігійними лідерами там, де конфлікти назрівали, виникали або ескалаціювалися. Колективні зусилля ООН, спрямовані на запобігання або врегулювання міжобщинних конфліктів, у кількох випадках принесли позитивні результати.

В Екваторіальних штатах і на території трьох штатів – Ель-Вахда, Вараб і Озерний - місія UNMISS зіткнулася зі значними проблемами. Одним з яскравих прикладів було запобігання широкомасштабному нападу тисяч озброєних молодих людей в останньому районі. Іншим прикладом були значні зусилля в рамках мирного процесу в Джонглі на багатьох фронтах. Незважаючи на підписані мирні угоди, цикл насильства виявився нерозв'язним і його було надзвичайно важко розірвати. Це розчарування призвело до жорстких кампаній роззброєння і військових операцій з боку Народної армії визволення Судану (НАВС)[47, 46]. Однак ці зусилля були безуспішними і лише посилили напруженість, заворушення і, зрештою, конфлікт, особливо в районі Пібор. Лише тоді, коли мирний процес під проводом Церкви за підтримки UNMISS досяг певної стабільності, стало можливим вирішити ці проблеми. Однак і цей мирний процес зазнав краху через триваючу громадянську війну.

Ще одним серйозним викликом було створення захисного середовища, що є завданням Рівня III Політики щодо ЗЦН. Це було особливо складно в країні, яка бореться з широко розповсюдженою зброєю і значними проблемами безпеки, включаючи міжобщинне насильство і недисципліновані, а іноді жорстокі і неправомірні дії служб безпеки. Хоча деякі тренінги з міжнародного гуманітарного права та миротворчих операцій були проведені для НАВС і поліції, їхній масштаб був недостатнім для того, щоб мати значущий вплив. Крім того, такі курси менш ефективні, коли рівень грамотності учасників дуже високий[49].

Від самого початку UNMISS отримала мандат на підтримку поліції та органів верховенства права. Однак зміцнення цих інституцій та їхньої захисної

ролі є довготривалим процесом. Існуючі часові рамки і методи роботи військового і поліцейського персоналу в миротворчих операціях не сприяли таким процесам розбудови потенціалу. Однією з перешкод, наприклад, була система ротації особового складу. Плани, які зазвичай застосовуються в миротворчих операціях ООН, часто не давали ефективних результатів.

Для досягнення стійких результатів у реформуванні та розбудові потенціалу національної поліції необхідні фундаментальні реформи операційної моделі Поліції ООН. Ці рекомендації відображені у звіті HIPPO[46] та в огляді Поліції ООН від травня 2016 року[55].

Незважаючи на ці виклики, місія знайшла інноваційні способи використання існуючих механізмів Поліції ООН для розбудови потенціалу в певних сферах. Завдяки унікальним, попередньо узгодженим домовленостям з Угандою і Руандою, до Поліцейського коледжу в Джубі були направлені навчальні групи в якості поліцейських ООН, які надали навчальні модулі в ключових сферах поліцейської діяльності. Крім того, спеціалізовані групи з Кенії надавали допомогу у створенні тваринницької поліції.

Протягом перших років своєї діяльності UNMISS працювала на багатьох напрямках, щоб створити безпечніше середовище для людей, включаючи зусилля, спрямовані на підвищення поваги до прав людини і партнерство з такими організаціями, як Кластер з питань захисту, який об'єднав гуманітарні організації та деякі неурядові організації (НУО), що займаються питаннями захисту. Однак зусилля ООН з розбудови потенціалу державних установ дали обмежені результати. Правозахисні та гуманітарні інституції країни зіткнулися зі значними труднощами у здійсненні значущого впливу, незважаючи на колективні зусилля всієї системи ООН, спрямовані на посилення їхньої спроможності.

Щоб досягти значних покращень, вкрай важливо зосередитися на реформі сектору безпеки і трансформувати як Народно-визвольну армію Судану (НВАС), так і Поліцейську службу. Кроки рівня 1 охоплюють місцевий і національний рівні, спрямовані на вирішення міжобщинних конфліктів і зниження

напруженості на національному рівні. Наприклад, у UNMISS керівництво місії вжило превентивних заходів щодо керівництва Народного руху визволення Судану (НРВС) ще за 18 місяців до ескалації політичної кризи в країні. Лідери НРВС і регіональні лідери також намагалися запобігти такій ескалації, але жодна з цих спроб не увінчалася успіхом.

Південний Судан вибухнув насильницьким конфліктом 15 грудня 2013 року[44]. Для вирішення цих питань 28 грудня 2015 року була створена незалежна оглядова група для виконання рекомендацій Групи високого рівня із запобігання громадянській війні в Південному Судані (HIPPO). Незалежній основній групі з оцінки було доручено оцінити діяльність Відділу поліції ООН, і її звіт під назвою «Зовнішній огляд функцій, структури та потенціалу Відділу поліції ООН» був опублікований 31 травня 2016 року[55]. Він підтвердив системні недоліки в діяльності Поліції ООН і рекомендував розбудовувати потенціал та реформувати поліцію.

Хоча Рада Безпеки ООН, UNMISS і міжнародні партнери поділяють певну відповідальність за нездатність запобігти спалаху насильства в Південному Судані, першопричиною конфлікту і подальшої громадянської війни стала ризикована поведінка південносуданських лідерів з усіх сторін, особливо в ядрі керівництва НРВС. Однак рішення президента Сальви Кіїра і колишнього віцепрезидента Рієка Мачара, а також їхніх прихильників, зрештою, призвели до загибелі тисяч людей, згвалтувань і тортур тисяч інших, порушення життєдіяльності тисяч, а згодом і мільйонів цивільних осіб, які були змушені покинути свої домівки в пошуках безпеки в таборах ООН або взагалі покинути Південний Судан, шукаючи притулку в Ефіопії, Уганді чи Судані.

Уряд і воюючі сторони в Південному Судані абсолютно не захистили некомбатантів, як того вимагає міжнародне гуманітарне право, і натомість систематично нападали на цивільне населення, що також задокументовано Групою експертів ООН по Південному Судану в їхньому Заключному звіті[50]. Як буде розглянуто далі, на момент початку конфлікту в Джубі в 2013 році проблеми фізичного захисту значно перевищували можливості UNMISS.

У міру того, як бої між силами безпеки поширювалися на сусідні райони, цивільне населення нуерського походження опинилося в неминучій небезпеці. Для того, щоб UNMISS втрутилася в конфлікт, застосувавши силу в ситуації активних бойових дій між двома ворогуючими сторонами, потрібен був би новий мандат від Ради Безпеки. Проте ресурси місії були серйозно обмежені з огляду на ескалацію насильства в Джубі.

Місією було прийняте рішення про надання притулку цивільним особам в місцях власної дислокації. Протягом чотирьох-п'яти місяців 85 000 цивільних осіб шукали захисту у восьми комплексах UNMISS по всій країні[С9]. Під час жорстокого конфлікту різко зросла кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які шукали притулку в пунктах розміщення UNMISS, сягнувши 100 000 в липні 2014 року. До кінця 2015 року ця кількість подвоїлася[49].

Захист на базах UNMISS ніколи не був розрахований на довгострокову перспективу. Незважаючи на створення додаткових пунктів тимчасового розміщення на цих базах і прилеглих до них територіях, табори були нестерпно переповнені. Умови були особливо жахливими під час сезону дощів, і люди дуже страждали. З огляду на триваючі бойові дії та небезпеку, вони занадто боялися залишати бази. Ця ситуація поставила Місію у скрутне становище.

Стало очевидно, що цивільне населення не покине КПВВ на базах ООН, якщо не буде відчувати миру і захисту за їх межами.

Миротворча місія ООН в Руанді страждає від порожніх обіцянок і відсутності прогресу в досягненні тривалого миру. Незважаючи на неодноразові запевнення у припиненні бойових дій та підписання мирної угоди у 2015 році, яка згодом розпалася, мир залишається недосяжним.

Щоб вирішити цю критичну проблему, миротворча місія ООН повинна надавати пріоритет активному залученню на рівнях I та III системи операцій ООН із захисту. Цей підхід виявився більш ефективним, ніж покладання виключно на розгортання військовослужбовців, як підкреслюється в доповіді НІРРО. Однак в оцінці, аналізі та плануванні місій існують значні недоліки, які

перешкоджають політичній першості і забезпеченню розгортання потрібних ресурсів у потрібний час.

Ці недоліки мають серйозні наслідки для здатності керівництва місії брати участь у захисті цивільного населення на рівнях I і III. Крім того, вони негативно впливають на реалізацію стратегій з питань захисту цивільного населення. З огляду на низьку спроможність місцевих органів влади захищати цивільне населення на всіх рівнях, значна частина відповідальності покладається на миротворчі операції ООН.

Для ефективного вирішення цих проблем миротворчій місії ООН необхідно посилити свою спроможність діяти на всіх трьох рівнях захисту. Це дозволить їй забезпечити комплексний захист цивільного населення і сприятиме створенню більш стабільного і безпечного середовища в Руанді.

Фізичний захист цивільних осіб, яким загрожує застосування сили, є найважливішим аспектом миротворчих операцій. Однак місія UNMISS, яка була створена для забезпечення такого захисту, зіткнулася зі значними проблемами через невідповідність між її мандатом і наявними ресурсами.

Хоча повний мандат на захист цивільного населення у військовому плані не є можливим для будь-якої місії ООН через обмеженість ресурсів, все ще існують великі сподівання, що військові контингенти будуть діяти рішуче і проактивно, коли цивільне населення опиниться під загрозою. Однак оцінка, проведена Управлінням служб внутрішнього нагляду ООН, показала, що ці очікування часто не виправдовуються, і багато місій сприймаються як такі, що не здатні швидко і ефективно захистити цивільне населення[45]. Таке сприйняття призвело до перегляду визначення мандату із захисту цивільного населення в новій Концепції миротворчих операцій (КМО).

Переглянуте визначення тепер включає додаткову фразу «аж до застосування смертоносної сили»[47]. У ньому зазначено, що мандат на захист цивільного населення для цивільного, військового та поліцейського компонентів миротворчих операцій ООН визначається наступним чином: всі необхідні засоби, аж до застосування смертоносної сили, спрямовані на запобігання або

реагування на загрози фізичного насильства проти цивільного населення, в межах можливостей та районів проведення операцій, і без шкоди для відповідальності уряду приймаючої країни[47].

Вплив цього переглянутого визначення на діяльність контингентів значною мірою залежатиме від їхніх можливостей і готовності йти на ризик.

Фізичний захист включає в себе ресурси, такі як чисельність військ у порівнянні з викликом і наявними військовими можливостями, що забезпечують їх відповідність призначенню і достатню мобільність на складній місцевості. Згідно з традиційним військовим мисленням, для успішної протидії загрозі потрібно вдвічі-втричі більше сил, ніж у противника. Такі мультиплікатори сили, як бойові вертольоти і більш сучасне озброєння або високопродуктивні, технологічно просунуті мобільні підрозділи, можуть компенсувати нестачу військ. Проте в більшості миротворчих операцій бракує як військ, так і засобів підвищення ефективності.

Тому більші миротворчі операції, розгорнуті в малих країнах, мають більше шансів на успіх, ніж ті, що розгортаються у великих країнах, де потреби в захисті часто виникають у віддалених районах. Як також зазначає НІРРО, багато місій ООН відчують серйозну нестачу ресурсів, особливо у великих країнах зі складним рельєфом, поганою інфраструктурою і суворими кліматичними умовами, таких як Демократична Республіка Конго (ДРК), Малі і Південний Судан[46]. Усі ці місії намагаються досягти поставлених цілей.

UNMISS, наприклад, зіткнулася зі значним дефіцитом у всіх цих сферах. Виклики в Південному Судані були значно недооцінені з самого початку, незважаючи на попередню шестирічну місію ООН – (Місію ООН в Судані) UNMIS з 2005 по 2011 рік. Кількість військовослужбовців у складі Місії ООН в Південному Судані (UNMISS) не відповідала поставленим завданням. Місія мала лише одного солдата на 100 км, що майже втричі менше миротворців порівняно з іншими аналогічними місіями ООН.

Можна заперечити, що таке порівняння не є релевантним, оскільки залежить від розгортання і мобільності військ. Однак у випадку Південного Судану недостатня чисельність військ була критичним фактором.

Обмеження мобільності в Судані були навіть більш серйозними, ніж в аналогічних місіях, що створило значну перешкоду для своєчасного реагування. Шістдесят відсотків території країни залишаються недоступними протягом шести-восьми місяців щороку під час сезону дощів. Отже, місія потребувала більш різноманітного набору мобільних засобів для виконання свого мандату. Не маючи річкового транспорту та всюдиходів, здатних пересуватися багнистою та болотистою місцевістю, місія значною мірою покладалася на авіацію. Відсутність придатних злітно-посадкових смуг обмежувала практичні засоби пересування гелікоптерами. Це обмеження значно зменшувало кількість військ, які можна було розгорнути і утримувати у віддалених місцях. Місія часто стикалася з кризою мобільності через ці авіаційні обмеження. UNMISS була свідком того, як колони озброєних молодих людей у військових формуваннях чисельністю від 5 000 до 8 000 осіб нападали на окремі громади. Максимальна кількість військовослужбовців, яку місія могла розгорнути для протистояння такій загрозі, обмежувалася 300-400 особами. Дефіцит ресурсів був особливо очевидним у Джонглі, але місія продовжувала стикатися зі значними проблемами по всій країні. У квітні 2013 року, під час огляду військового потенціалу, UNMISS зіткнулася з труднощами в переконанні колег, які прибули з візитом, у нагальній потребі посилити свій потенціал.

Присутність MONUSCO на сході ДРК вже була обмеженою, а виконання завдань місії суттєво ускладнювалося затримками з розгортанням інженерних рот. Перед цими ротами стояло завдання побудувати злітно-посадочні смуги, але їхній фокус змістився на будівництво військових баз, яких також не вистачало. Як наслідок, будівництво нових злітно-посадкових смуг було відкладено.

Незважаючи на ці виклики, місії вдалося посилити свої можливості на кількох напрямках, навіть перед обличчям загрози для тисяч цивільних осіб. Однак лише в грудні 2013 року місія отримала дозвіл на суттєве посилення своїх

можливостей. Це різке збільшення ресурсів було відкладено, що створило ще одну перешкоду в системі розгортання ООН.

У доповіді HIPPO рекомендується кілька заходів, які могли б підвищити ефективність місії. Однією з таких рекомендацій є перехід до двоетапного процесу надання мандатів, коли будь-який мандат буде переглядатися через шість місяців після початку місії. Це дозволило б застосовувати більш індивідуальний підхід до мандатів, забезпечуючи їх відповідність потребам на місцях. Вкрай важливо забезпечити відповідність наявних ресурсів і можливостей мандатам. Якщо необхідні ресурси не надходять, мандати повинні бути відповідно скориговані[46].

Окрім обмеженості ресурсів, ще однією проблемою є ефективність роботи контингентів UNMISS та їхня готовність проактивно протистояти загрозам цивільному населенню за допомогою сили. У той час як деякі контингенти демонстрували нехоть до ризику і потребували прямих вказівок від керівництва місії щодо більш рішучих дій у відповідь, інші демонстрували проактивний і ефективний підхід до виконання свого мандату. Відмінності у реагуванні стали більш очевидними, коли в грудні 2013 року вибухнула криза. Деякі контингенти застосовували національні застереження, які згодом були розширені і посилені, накладаючи нові обмеження, такі як обмеження мобільності, розміщення сил і засобів та оперативної готовності. І навпаки, інші контингенти залишалися непохитними і брали участь у захисті цивільного населення, докладаючи неабияких і мужніх зусиль.

Одним з яскравих прикладів останнього були зусилля сил ООН у Бентіу, штат Юніті. Цивільне населення шукало притулку в лікарнях, церквах і мечетях. Понад 400 цивільних осіб було врятовано з цих місць під обстрілами монгольського контингенту, в той час як був створений безпечний коридор для виведення ще 1000 або більше людей. Це відбувалося неодноразово під час інтенсивних бойових дій, на додаток до захисту 40 000 цивільних осіб на території бази ООН. Ці дії демонструють, що позитивних результатів можна досягти, навіть якщо місія перевантажена і не забезпечена ресурсами і діє в

складних умовах. Готовність військовослужбовців активно і проактивно діяти в межах своїх можливостей, коли вони бачать, що цивільним особам загрожує небезпека, може суттєво вплинути на успіх місії.

Група експертів НІРРО також піддала різкій критиці діяльність миротворців, заявивши, що національні обмеження, які накладаються на контингенти зі столиці або військового штабу, є неприйнятними і повинні розглядатися як непокора законному командуванню[46]. Для керівництва ООН у Нью-Йорку вкрай важливо забезпечити, щоб країни, які надають війська і поліцію, не уникали відповідальності за посередню ефективність і не вводили нових застережень при розгортанні контингентів для участі в місіях ООН.

Ресурси та ефективність мають важливе значення для виконання мандату ЗЦН. Хоча очікування можуть бути нереалістичними, досвід UNMISS та інших миротворчих операцій свідчить про те, що, незважаючи на недоліки, виконання мандатів можливе.

Проте зростає занепокоєння і з приводу збільшення кількості випадків, коли уряди приймаючих країн перешкоджають доступу миротворців ООН до районів, де цивільному населенню загрожує небезпека, не даючи їм змоги виконувати свій мандат на здійснення діяльності з підтримання миру. Ця ситуація ще більше загострюється в тих випадках, коли сили безпеки приймаючих урядів самі є головними винуватцями насильства. Так, UNMISS було відмовлено в доступі до кількох населених пунктів Південного Судану, коли вони виступають проти цивільного населення або підтримують недержавних суб'єктів, що становлять аналогічну загрозу. Численні доповіді ООН задокументували, що урядові сили безпеки є головним винуватцем насильства проти цивільних осіб.

Хоча мандат на захист залишається незмінним, незалежно від того, хто його порушує, керівним принципам ООН бракує ясності щодо належних дій місій, коли уряд приймаючої країни є головним винуватцем насильства проти цивільного населення. Часто посилаються на Угоду про статус збройних сил (УСЗС) - документ ООН, підписаний з урядом приймаючої країни з метою

сприяння присутності та діяльності відповідної місії ООН. Однак, якщо миротворча операція вступає у військову конфронтацію зі збройними силами приймаючого уряду, існує побоювання, що місія буде змушена покинути країну. Більшість країн, що надають війська, стикаються зі значними труднощами у протистоянні з урядами приймаючих країн у таких ситуаціях.

У багатьох випадках їхні уряди накажуть їм утримуватися від контактів з силами безпеки приймаючої країни. Отже, для багатьох цивільних осіб, які зазнають таких загроз, здатність миротворців ООН захистити їх від небезпечних для життя ситуацій може залишатися ілюзією. Ця дилема не обговорюється відкрито в системі ООН. Рада Безпеки також уникає розгляду цього делікатного питання.

Враховуючи зростаючу складність конфліктів у різних країнах, в яких часто беруть участь урядові війська, цілком ймовірно, що все більше місій ООН стикатимуться з цією дилемою. Наприклад, у випадку з UNMISS життя миротворців можна було б врятувати шляхом безпосереднього захисту в ситуаціях, коли цивільному населенню загрожує небезпека з боку сил НАВС (або недержавних суб'єктів, які їх підтримують). Однак ризики для життя понад 200 000 цивільних осіб, які перебувають під захистом UNMISS, необхідно буде ретельно зважити порівняно з цими потенційними перевагами, якщо Місія буде змушена піти.

Це також пов'язано з інтерпретацією мандату Ради Безпеки щодо миротворчих операцій. Місіям незрозуміло, чого від них очікують у ситуаціях, коли уряди приймаючих країн є головними винуватцями насильства проти цивільного населення. Пряма взаємодія з урядовими силами безпеки, як правило, передбачає мандат Ради Безпеки на примус до миру. Замість того, щоб залишати такі складні оцінки на розсуд керівництва місії, слід розробити інструкції, які забезпечать ясність для тих, хто працює на місцях.

Незважаючи на все вищесказане, головна відповідальність за захист цивільного населення однозначно лежить на уряді країни, що приймає. Під час громадянської війни дуже важливо дотримуватися Женевських конвенцій і чітко

розмежовувати комбатантів і некомбатантів (тобто цивільне населення). На жаль, це не так у Південному Судані, де порушення цих конвенцій є скоріше нормою, ніж винятком. У більш стабільних ситуаціях можна очікувати, що збройні сили уряду приймаючої країни будуть активно захищати цивільне населення. Однак це не так у більшості країн, де ООН розгорнута з мандатом ПОМ. Це підкреслює один з найбільших парадоксів у підході ООН до миротворчих операцій.

Більшість миротворчих операцій розгортаються в країнах, що виходять з конфлікту, де ООН стикається як з державними, так і з недержавними озброєними суб'єктами. За таких обставин складно говорити про професійну армію. Тим не менш, принцип залишається зрозумілим: будь-який уряд несе головну відповідальність за захист власного населення. Однак дуже мало державних армій, як професійних, так і тих, що виникли в результаті визвольних рухів, ополчень або партизанської війни, мають досвід участі в операціях, пов'язаних із захистом цивільного населення. Військові операції, як правило, зосереджені на отриманні контролю над територією і домінуванні на ній, а також на захисті території, коли це необхідно.

Перед Організацією Об'єднаних Націй стоїть критично важливе завдання захисту цивільного населення, оскільки збройні сили часто є виконавцями насильства проти цивільних осіб, а не їхніми захисниками. Традиційні військові операції, що характеризуються статичним способом дій, погано підходять для виконання цього завдання. Більшості традиційних військових підрозділів бракує підготовки та досвіду, необхідних для ефективного проведення мобільних операцій.

На відміну від них, поліція, сформовані поліцейські підрозділи та жандармерія часто краще підготовлені для виконання цих завдань. Проте, між поліцейськими та військовими операціями все ще існують значні відмінності. Поліцейські підрозділи, як правило, мають більш спеціалізовану підготовку з контролю натовпу і боротьби з масовими заворушеннями, в той час як військові

підрозділи можуть мати більш широку підготовку з ведення бойових дій та інших військових операцій.

Незважаючи на ці відмінності, існує певна схожість між тактикою і операціями із захисту цивільного населення та підрозділами, що ведуть боротьбу з повстанцями. Військові контингенти миротворців, як правило, не проходять підготовки для проведення таких операцій, що дивно, враховуючи важливість захисту цивільного населення.

Крім того, бракує систематичних інвестицій для того, щоб уряди приймаючих країн серйозно ставилися до захисту цивільного населення. Зусилля з підготовки сил приймаючих урядів до проведення більш ефективних операцій з цивільного захисту є обмеженими, а інвестиції у збільшення кількості сформованих поліцейських підрозділів, які могли б краще виконувати ці завдання, є недостатніми. Навіть сформовані ООН поліцейські підрозділи не проходять належної систематичної підготовки відповідно до узгоджених стандартів.

Відсутність пріоритету у підготовці силових структур щодо специфіки операцій з охорони громадського порядку, як військових, так і поліцейських, викликає здивування. Але ще більше дивує те, що урядам приймаючих країн не надається допомога в проведенні навчальних програм, які б дозволили їхнім поліцейським і військовим підрозділам розвивати необхідні можливості та інституції.

Для кращого захисту цивільного населення вкрай важливо вирішити проблему відсутності підтримки навчальних програм для ЗЦН. Уряди приймаючих країн несуть відповідальність за захист цивільного населення, але без такої підтримки цей принцип залишається порожнім звуком.

Програми підготовки ЗЦН можуть бути успішними лише тоді, коли вони інтегровані в комплексний процес реформування. Цей процес має стосуватися таких фундаментальних питань, як професіоналізація, командування і управління, компетентність і ефективність, дисципліна і підзвітність, а також підконтрольність. Важливо також застосовувати політику належної обачності

ООН у сфері прав людини та інші інструменти. Цивільне населення не буде захищене дисфункціональними і сумнівними силами, де поведінка залежить від примх окремих командирів.

Хоча підготовка ЗЦН була б природною сферою для інвестицій ООН, вона не спрацює як окремий захід. Вона має бути інтегрована в процес зміцнення збройних сил і поліцейських інституцій.

Для зміцнення і підтримання миру в країні реформування сектору безпеки (РСБ) може бути найбільш важливим заходом. Група експертів НІРРО підкреслила, що сектор безпеки може бути найбільшим руйнівником миру[46]. Однак це одна з найбільших прогалин у міжнародних миротворчих зусиллях. У той час як двосторонні сторони беруть участь у реформуванні оборонного сектору (РОС), часто відповідно до своїх стратегічних інтересів і без прозорості, навряд чи хтось, включно з ООН, ефективно підтримує загальну РСБ. Це означає, що існує потреба в цілісному підході, узгодженості та координації зусиль з реформування різних секторів безпеки.

Група експертів НІРРО визначила це як основну проблему. Хоча ООН, можливо, не має достатніх можливостей для участі в більш технічних аспектах РСБ, вона може підтримати аспекти, пов'язані з наглядом і підзвітністю. Тому група експертів НІРРО рекомендувала докладати більше зусиль для підтримки цих аспектів, та робити це більш ефективно і послідовно. ООН може і повинна відігравати роль організатора і координатора РСБ, якщо уряд звернеться з відповідним проханням. Це вимагає забезпечення послідовних реформаторських зусиль у всіх секторах безпеки[46]. Це також підтверджує пов'язана резолюція Ради Безпеки[С12].

Для трансформації миротворчих операцій ООН необхідні значні зміни. Рекомендується провести фундаментальні реформи[46]. Крім того, для розвитку консультативних функцій у сфері РСБ необхідно змінити те, як миротворчі операції ООН підтримують інституційну розбудову. Це передбачає розбудову потенціалу в одному з найскладніших, але критично важливих секторів.

Відсутність реформ у НАВС у Південному Судані була одним з головних чинників ескалації насильства в грудні 2013 року. Хоча криза мала політичне коріння, вона вийшла з-під контролю через розкол у силах безпеки. Стрімка ескалація, безсумнівно, була спричинена інституційно слабкою та етнічно фрагментованою армією. Відповідальність за це лежить на керівництві НРВС, але це також підкреслює нагальність фундаментальної реформи сектору безпеки.

Ключовим питанням для будь-якого мирного процесу в Південному Судані, що рухається вперед, буде повна трансформація сил безпеки країни. Це передбачає інтеграцію підрозділів та елементів з усіх сторін. Вирішальне значення матиме залучення третіх сторін до всіх органів безпеки, включаючи армію і поліцію, таких як ООН, Африканський союз (АС) і регіональні суб'єкти. Якщо така трансформація не буде здійснена і скоординована, вона матиме жахливі наслідки.

Фактично, це матиме глибокий і негайний вплив на перспективи миру. У цих країнах сектор безпеки відіграє ключову роль не лише у захисті цивільного населення, але й у розбудові самого миру.

Виходячи з вищезазначеного, миротворчі операції ООН повинні зазнати значних реформ, щоб більш ефективно захищати цивільне населення. Як підкреслюється в концепції НІРРО, ці реформи взаємопов'язані і охоплюють різні аспекти, в тому числі вибір керівництва місії, формулювання мандатів, задіяні сили і засоби, а також акцент на первинності політики. Коли на перший план виходить політична динаміка, першочергового значення набуває пріоритетність спроможностей як на політичному, так і на цивільному фронті, превентивна дипломатія і зусилля першого рівня. Такий підхід часто є більш ефективним у захисті цивільного населення, ніж захисні дії на місцях за допомогою операцій другого рівня.

Однак для цього також необхідні суттєві реформи у військовій та поліцейській сферах. Для того, щоб військові діяли більш ефективно, необхідно вжити низку заходів, зокрема, виділити відповідні ресурси і посилити потенціал. Усунення системних недоліків і забезпечення готовності військово-цивільних

комісії до дій також мають вирішальне значення. Що стосується поліції, то в огляді діяльності поліції, проведеному ООН у 2016 році, окреслено вичерпний перелік необхідних реформ.

Для ефективного виконання мандатів із захисту миротворчі операції ООН повинні мати як необхідні засоби, так і волю до дій. Рада Безпеки також має сприяти роз'ясненню наслідків мандату на здійснення ЗЦН у ситуаціях, коли уряди приймаючих країн є головними винуватцями насильства проти цивільного населення.

З огляду на масштабність проблеми і обмеженість можливостей миротворчих операцій ООН фізично захистити цивільне населення, інвестиції в реформування сектору безпеки і підготовку силових структур приймаючих урядів до проведення операцій з підтримання миру є вкрай важливими. Ці інвестиції можуть зробити захист реальністю для цивільних осіб у багатьох країнах і допомогти запобігти тому, щоб ці сили самі стали порушниками.

Першорядне значення сектору безпеки в досягненні і підтримці миру вимагає скоординованого підходу, який не обмежується випадковими заходами, що залежать від конкретної ситуації в кожній країні. Щонайменше, необхідно докласти значних зусиль для забезпечення узгодженості реформування різних суб'єктів безпеки за допомогою компетентних третіх сторін, оскільки нинішній статус-кво не може тривати далі.

Інвестиції в потенціал ООН для виконання організаторської та координуючої ролі в цій сфері були б дуже корисними. Рада Безпеки повинна серйозно поставитися до цього питання.

Якщо ООН займе таку позицію, вона зможе одночасно вирішувати дві нагальні проблеми: консолідувати мирні зусилля і посилити захист цивільного населення. Зрештою, очікується, що збройні сили урядів приймаючих країн будуть основними захисниками громадян. Без пріоритизації цього аспекту фізичний захист залишається недосяжною реальністю для більшості цивільних осіб, навіть у присутності «блакитних шоломів» ООН.

Більше того, якщо ООН продовжуватиме свій досить обережний підхід до підтримки комплексної реформи сектору безпеки, вона ризикує не виконати свій основний мандат - досягнення миру і безпеки.

РОЗДІЛ III. ТРАНСФОРМАЦІЯ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ МІНЛИВОСТІ СВІТОПОРЯДКУ

3.1. Відносини між Глобальною Північчю і Глобальним Півднем як фактор впливу на миротворчість

Попередні фазові зрушення у світовому порядку, такі як перехід від біполярного до однополярного світового порядку наприкінці холодної війни, мали глибокий вплив на підходи ООН до питань миру. Під час холодної війни миротворчі операції ООН в основному обмежувалися неозброєними або легкоозброєними миротворчими операціями, які спостерігали і контролювали припинення вогню на Близькому Сході, Кіпрі та в Кашмірі. Операція ООН в Конго (ONUC), розгорнута в 1960-1964 роках, була винятком, але в кінцевому підсумку вона посилила панівну тенденцію епохи. За період з 1948 по 1988 рік ООН розгорнула лише 13 миротворчих операцій. У цей час миротворчість була переважно військовою діяльністю, а війська залучалися переважно з країн, які не мали стратегічного інтересу в цих конфліктах, таких як Канада, Індія, Гана, скандинавські країни та Ірландія. Миротворча діяльність ООН чітко визначалася трьома принципами - згода, неупередженість і застосування сили лише з метою самооборони – і здобула підтримку Заходу, радянського блоку та країн «Руху неприєднання».

Закінчення холодної війни стало свідком значного зростання кількості миротворчих операцій. З 1988 року ООН розгорнула понад 50 миротворчих операцій, а кількість військових і поліцейських миротворців значно зросла.

Слід зазначити, що традиційні учасники миротворчих операцій, такі як Канада і країни Північної Європи, впродовж багатьох років, впритул до повномасштабного вторгнення РФ в Україну, скорочували свої оборонні бюджети і перерозподілили свої внески на користь НАТО, що вплинуло на залученість у миротворчі місії.

Після закінчення холодної війни відбулася значна трансформація. Миротворчість змістилася з основної спрямованості на моніторинг припинення вогню в міждержавних конфліктах на підтримку імплементації всеосяжних мирних угод у внутрішньодержавних конфліктах у 1990-х роках. Поява однополярного світового порядку призвела до того, що ООН стала вирішальним інструментом сприяння державотворенню та розбудові держав, що відповідало домінуючій на той час неоліберальній ідеології[27].

Домінування цього очолюваного Заходом ліберального консенсусного підходу до врегулювання міжнародних конфліктів призвело до значного розширення миротворчих операцій ООН за межі моніторингу припинення вогню. Ці операції тепер охоплюють управління політичними перетвореннями, які включають роззброєння, демобілізацію та реінтеграцію колишніх комбатантів, підтримку процесів написання конституції, організацію виборів, сприяння процесам примирення та допомогу у створенні нових державних інституцій. Ці нові завдання призвели до ще однієї значної трансформації, а саме до переходу миротворчості від переважно військових операцій до багатовимірних, в яких беруть участь цивільний, поліцейський і військовий персонал.

З часом концепція державної безпеки поступово поступилася місцем більш широкому розумінню безпеки людини, що у 2000-х роках призвело до зміни основної ролі миротворчих операцій ООН, зосередившись на стримуванні та пом'якшенні наслідків внутрішньодержавних конфліктів для людей за допомогою нових політик і підходів до захисту цивільного населення та стабілізаційних операцій[5].

Нинішній глобальний перехід від однополярного до багатополарного світового порядку, ймовірно, суттєво вплине на еволюцію миротворчих операцій ООН. Хоча точна форма цих змін залишається невизначеною, три ключові чинники, ймовірно, визначатимуть їхній майбутній напрямок.

По-перше, традиційні ролі між Північчю і Півднем, що склалися після закінчення холодної війни, можуть зазнати змін. Значні контрибутори

миротворчих операцій ООН, такі як Китай та Індія, ймовірно, продовжуватимуть підтримувати миротворчість ООН як вирішальний інструмент управління глобальним миром і безпекою. Китай також став другим за величиною фінансовим донором миротворчих операцій ООН, а фінансовий внесок Індії, як очікується, зростатиме пропорційно її економічному зростанню.

Інші великі держави нового багатопольярного світового порядку, включаючи Сполучені Штати, Японію, Європейський Союз і Росію, також роблять значні фінансові внески в миротворчість ООН. Однак, за винятком кількох європейських країн, таких як Італія, вони не надають значних військових контингентів, і ця ситуація навряд чи зміниться.

За часів однополярної ери США та європейські країни домінували у сфері досліджень та управління знаннями і відігравали провідну роль у формуванні напрямів політики миротворчих операцій ООН. Китай та інші висхідні держави і країни, що розвиваються, зараз готові кинути виклик цьому домінуванню[5].

Економічно розвинені країни все частіше заявляють про свій намір відігравати більш помітну роль у політиці та прийнятті рішень щодо миротворчих операцій ООН. Ці країни, ймовірно, будуть робити більші фінансові внески і стануть більш рішуче впливати на майбутній політичний курс миротворчих операцій ООН.

По-друге, враховуючи невизначеність, породжену турбулентністю мінливого світового порядку і браком глобальної довіри до інших режимів безпеки, таких як НАТО, Рада Безпеки ООН і миротворчі операції ООН, незважаючи на їхні недоліки, ймовірно, залишатимуться найбільш авторитетними і надійними міжнародними інструментами для підтримки міжнародного миру і безпеки. Отже, миротворчі операції, ймовірно, і надалі користуватимуться високим попитом і зазнаватимуть тиску з метою забезпечення стабільності в конфліктах, що характеризуються насильницьким екстремізмом, організованою злочинністю та іншими формами нестабільності і конфліктів.

По-третє, зі зростанням впливу нових держав і країн Глобального Півдня домінуюча неоліберальна ідеологія однополярної епохи стикатиметься з дедалі більшими викликами. В умовах багатопольного світового порядку малоймовірно, що вдасться досягти згоди щодо загального нормативного підходу, схваленого на глобальному рівні. Як наслідок, миротворчі операції ООН, ймовірно, стануть менш нормативними і менш інтрузивними. Іншими словами, миротворчі операції ООН перестануть прописувати неоліберальні моделі розбудови миру і держави, які були нормою в однополярну епоху[3]. Замість цього вони, швидше за все, заохочуватимуть місцеві або самовизначені моделі розбудови миру і держави та зосереджуватимуться на більш технічних аспектах.

Також цілком ймовірно, що миротворчі операції ООН отримають завдання зосередитися на фізичній безпеці, правопорядку і політичних аспектах управління конфліктами. Однак це не обов'язково означає, що миротворчі операції стануть більш потужними або що тенденція до обмеження мандатів на примус продовжиться. Потужні держави, які також є основними країнами, що надають війська, такі як Китай та Індія, твердо вірять в основні принципи миротворчості та мирного врегулювання спорів[5]. Майбутні миротворчі операції ООН, ймовірно, також відійдуть від експансивних мандатів, які охоплюють широкий спектр завдань з розбудови потенціалу, миротворчості та державотворення. ООН все ще може залишатися активною в цих сферах, але більше через свої інструменти розвитку та на підтримку національних ініціатив, а не як міжнародний нормативний порядок денний. Недержавні актори, ймовірно, відіграватимуть більшу роль у цьому процесі.

3.2. Зростання ваги регіональних організацій

Один з парадоксів зростаючої глобалізації полягає в тому, що вона одночасно стимулює потребу людей більше інвестувати в місцеву та регіональну ідентичність. За останні два десятиліття Африка досягла значних успіхів у

розбудові своєї архітектури миру і безпеки. І Африканський союз (АС), і Європейський союз (ЄС) інвестували в посилення своїх можливостей раннього попередження і запобігання, розгортання посередників і спеціальних посланців, підтримку країн, що виходять з конфліктів, і розгортання операцій з підтримання миру або врегулювання кризових ситуацій.

АС створив резервний потенціал для миротворчих операцій, Африканські резервні сили, а також розгорнув і підтримав десятки операцій під проводом Африки за останні два десятиліття. ЄС також інвестував у модель бойових груп ЄС і розгорнув кілька власних місій. У цьому процесі як миротворчі операції під проводом Африки, так і місії ЄС з врегулювання кризових ситуацій вийшли за рамки миротворчої моделі ООН.

За останні роки в Африці з'явився новий тип безпекових механізмів, які АС тепер називає спеціальними безпековими механізмами. У відповідь на загрозу з боку Боко Харам, насильницького екстремістського угруповання, що діє на півночі Нігерії та сусідніх територіях, країни, що входять до складу Комісії басейну озера Чад, створили Багатонаціональну спільну оперативну групу (Multinational Joint Task Force, MNJTF). За цією моделлю, зіткнувшись з міжнародним тероризмом і транснаціональною організованою злочинністю в Сахельському регіоні, Буркіна-Фасо, Чад, Малі, Мавританія і Нігер сформували у 2017 році Сахельські спільні сили Групи п'яти (G5).

MNJTF і Сахельські сили G5 представляють останнє покоління регіональних механізмів безпеки. Вони виникли на основі регіональної угоди Африканського союзу проти «Армії опору Бога» (ЛРА) і черпали натхнення в перших успіхах Бригади силового втручання в Демократичній Республіці Конго (ДРК). У ДРК країни Південноафриканського співтовариства розвитку співпрацювали над створенням потужної бригади, здатної стримувати і нейтралізувати такі повстанські угруповання, як M23.

З цього досвіду в Африці намітилося кілька тенденцій, особливо коли йдеться про силову протидію рішучим повстанцям. Найефективнішою відповіддю виявляється мобілізація країн регіону, які зацікавлені в стабільності

регіону з точки зору національної безпеки. Ці країни більш готові застосовувати силу для протидії терористичним або іншим насильницьким загрозам, ніж сили, організовані за моделлю миротворчих операцій ООН.

Крім того, ці домовленості дозволяють національним силам діяти в своїх прикордонних регіонах і, за необхідності, за межами своїх кордонів в операціях «по гарячих слідах» або спільних операціях. Цей підхід вирішує багато проблем, пов'язаних з формуванням і застосуванням збройних сил, з якими ООН стикалася в інших місцях.

Ці адаптації миротворчої моделі ООН в Африці можуть сприяти еволюції міжнародної архітектури миру і безпеки. У минулому ООН була єдиним міжнародно визнаним актором, відповідальним за підтримання міжнародного миру і безпеки. Однак у майбутньому регіональні організації, такі як Африканський союз і Європейський союз, ймовірно, візьмуть на себе основну відповідальність за підтримання миру і безпеки у своїх регіонах і найближчих сусідів. Цей зсув означає появу нової глобальної архітектури миру і безпеки, в якій ООН разом з регіональними організаціями, якщо вони існують і є дієздатними, відіграє вирішальну роль.

Європейський Союз, Африканський Союз та Організація Об'єднаних Націй тісно співпрацюють над створенням нової глобальної архітектури миру і безпеки, заснованої на принципі регіональної субсидіарності. Це партнерство, яке НІРРО назвала новою ерою миротворчості[46], має на меті вирішити проблеми, пов'язані з насильницьким екстремізмом і фундаменталістськими недержавними суб'єктами.

Попередній Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй Пан Гі Мун визнав важливість миротворчості як флагманської діяльності ООН[51, 52]. Однак він також визнав величезний тиск, з яким стикаються миротворці ООН, що діють у складних і небезпечних умовах. Місія ООН в Малі (MINUSMA) є прикладом викликів, з якими стикаються миротворчі операції ООН сьогодні. На початок 2018 року MINUSMA зазнала найбільшої кількості жертв серед операцій ООН за останні два десятиліття, головним чином через асиметричні

терористичні атаки, в тому числі із застосуванням саморобних вибухових пристроїв.

Як стверджує Джон Карлсруд, загрози, з якими стикається ООН, тісно пов'язані зі сприйняттям її неупередженості войовничими опозиційними групами[21]. Мандат ООН передбачає надання допомоги уряду в Бамако в поширенні його влади і контролю над північною Малі, що безпосередньо протистоїть озброєним групам і політичним фракціям, які виступають за більшу автономію для півночі і все частіше також і в центральному регіоні Малі.

Дослідники збройних конфліктів вже давно спостерігають структурні зміни в глобальному безпековому ландшафті, що вимагають спільного підходу до протидії новим загрозам.

Характер конфліктів, таких як поява так званих нових або гібридних війн, призвів до розмивання меж між війною і злочином в епоху після закінчення «холодної війни». Незважаючи на те, що система ООН і держави-члени визнають організовану злочинність як загрозу миру і стабільності, особливо в поєднанні з тероризмом і насильницьким екстремізмом, все ще існує значна невизначеність щодо ролі такої багатосторонньої організації, як ООН, у вирішенні цієї проблеми. Зокрема, ООН не впевнена в тому, що її миротворчі операції можуть і повинні робити для боротьби з організованою злочинністю.

Однак це питання стає все більш актуальним, оскільки майже три чверті миротворчих операцій ООН зараз діють в умовах значного впливу організованої злочинності, особливо в регіонах Західної Африки і Сахеля. Джон Карлсруд зазначає, що ООН не створена для боротьби з терористичними угрупованнями силовими методами ні в першу чергу, ні в оперативному плані[С19]. У доповіді НІРРО проведено чітку лінію проти ролі миротворчих операцій ООН в антитерористичних операціях, стверджуючи, що миротворчі місії ООН, через свій склад і характер, не підходять для участі у військових антитерористичних операціях. Їм не вистачає спеціального обладнання, розвідувальних даних, логістики, можливостей і спеціалізованої військової підготовки, необхідних, серед іншого, для проведення таких операцій[46]. Карлсруд також підкреслює

застереження Генерального секретаря щодо сек'юритизованого підходу до протидії насильницькому екстремізму і окреслює порядок денний запобігання, який наголошує на розумінні мотивів приєднання до таких груп, як ІДІЛ, уникненні використання терміну «тероризм» для усунення політичної опозиції та усуненні першопричин шляхом зміцнення управління, поваги до прав людини, більш підзвітних інституцій, надання послуг та політичної участі[21]. ООН може отримати вигоду від більшого акценту на цих превентивних стратегіях.

Розбудова довіри до місцевої поліції має бути пріоритетнішою, ніж постійне зосередження на аспектах безпеки.

Коаліції охочих осіб і, в деяких випадках, регіональні організації є єдиними механізмами, які мають необхідну політичну волю, можливості і стійкість для проведення контртерористичних операцій. Однак, перемога над насильницьким екстремізмом – це не лише військова сила. Натомість, вона вимагає цілісного підходу, який спрямований на усунення першопричин і рушійних сил конфлікту.

Порівняльна перевага ООН полягає в її здатності скликати конференції, неупередженості та здатності надавати і координувати всебічну підтримку в різних сферах, включаючи мир і безпеку, розвиток і права людини.

У майбутньому миротворчі операції ООН, ймовірно, будуть розгортатися в країнах і регіонах, де насильницький екстремізм і транснаціональна організована злочинність є домінуючими характеристиками безпекового ландшафту[59]. Однак малоімовірно, що миротворчі операції ООН матимуть мандат на проведення контртерористичних операцій. Замість цього вони, швидше за все, будуть супроводжувати або співіснувати разом з іншими силами, які виконують таку роль. У такому контексті миротворчі операції ООН, швидше за все, зосереджуватимуться на пошуку політичних рішень, одночасно використовуючи свої компоненти розвитку і розбудови миру для підтримки державних і соціальних інститутів та громадянського суспільства.

Дедалі більша увага приділяється миротворчим операціям, орієнтованим на людей. Миротворчі операції ООН вже давно критикують за надмірну орієнтацію на державу. Вони розгортаються багатостороннім об'єднанням

держав, їхні військові та поліцейські офіцери і підрозділи надаються державами, і вони спираються на міжнародну правову базу, яка уможлиблює їхню присутність через офіційний статус сил і статус місії, визначений угодами між ООН і приймаючою державою. Особливо після закінчення холодної війни відбувся зсув у бік більш інклюзивного та орієнтованого на людей підходу до розбудови миру.

Війна спонукала багатьох спеціальних представників Генерального секретаря та інших керівників місій звернутися до громадянського суспільства та лідерів громад. З кінця 1990-х років миротворчі операції ООН включають в себе цивільний компонент (Civil Affairs), який займається інформаційно-пропагандистською роботою на субнаціональному рівні. Однак цих зусиль було недостатньо, щоб протистояти численним іншим факторам і стимулам, які призводили до того, що миротворчі операції ООН були більше пристосовані до потреб приймаючої держави та інших держав міжнародної системи, ніж до потреб людей, яких вони, в кінцевому рахунку, мали захищати і яким вони мали служити.

Взаємодія з людьми і місцевими громадами є поширеною практикою в багатьох миротворчих операціях. Проте цій практиці часто бракувало достатнього стратегічного фокусу і намірів. Багато заходів із залучення громад залишалися орієнтованими на місію (наприклад, завоювання сердець і умів місцевого населення) або були лише додатком до різних державницьких цілей, таких як відновлення і розширення державної влади.

В НІРРО підкреслюється, що для того, щоб мир був самодостатнім, він повинен впливати з місцевих соціальних процесів і спиратися на існуючу соціальну стійкість у суспільствах і громадах[46]. Це означає, що миротворчі операції ООН повинні шукати нові способи зробити свій внесок у ширші міжнародні та місцеві зусилля, які сприяють відродженню неформальних норм поведінки і спільних переконань, необхідних для того, щоб інститути були підконтрольні і вкорінені на місцевому рівні.

Для підтримання миру миротворчі операції ООН повинні розвивати нові інструменти і можливості для взаємодії не лише з державою, але й з суспільством, громадами та окремими людьми. Ці можливості повинні включати сильне, принципове лідерство, підкріплене здатністю здійснювати моніторинг діяльності місій[1].

Дії та їхній вплив на місцеві громади і повсякденне життя людей, яким вони мають намір допомогти, мають вирішальне значення. Місії повинні залучати представників суспільств, яким вони служать, до оцінювання, аналізу, планування, складання програм та оцінок. Рівень залучення буде залежати від контексту, але принцип надання суспільству максимальної можливості впливати на роботу місії повинен бути основою миротворчих операцій, орієнтованих на людей. Місії повинні виявляти авторитетних представників своїх громад, таких як традиційні лідери, представники громадянського суспільства, релігійні лідери та науковці, і залучати їх до взаємодії місії з приймаючим суспільством у різні способи.

Дві групи, які заслуговують на особливу увагу, – це жінки та молодь. НІРРО, огляд миробудівництва, огляд «Жінки, мир і безпека», а також дві резолюції щодо підтримання миру підкреслюють незамінну роль жінок у миротворчості та розбудові миру. Вони визнають значний зв'язок між повноцінною і значущою участю жінок у заходах із запобігання і врегулювання конфліктів та їхньою ефективністю і довгостроковою стійкістю. Чим більший гендерний розрив у ставленні суспільства до чоловіків і жінок, тим вища ймовірність конфлікту в країні[54].

Визнаючи вирішальну роль, яку жінки відіграють у всіх зусиллях з підтримання миру і безпеки, в тому числі в рамках ООН, новий Генеральний секретар Антоніу Гутерріш виступив з ініціативою заохочувати країни, що надають війська і поліцію, збільшувати кількість жінок, розгорнутих у військових і поліцейських контингентах. Водночас він визнає, що йдеться не лише про кількість жінок, але й про їхню роль. Він подав приклад, вперше досягнувши гендерного паритету на всіх своїх керівних посадах. Секретаріат

також започаткував ініціативу з просування гендерної рівності, яка має на меті збільшити кількість жінок на керівних посадах у миротворчих операціях. [60].

У звіті НІРРО та інших оглядах визнається вирішальна роль молоді у запобіганні та врегулюванні конфліктів, а також те, що вона є ключовим чинником стійкості та інклюзивності. Дослідження «Молодь, мир і безпека»[53] створює основу для партнерства з молодими людьми та інвестування в них з метою запобігання насильству, сприяння їхній інклюзивності та перетворення демографічного дивіденду на дивіденд миру. У звіті рекомендуються три стратегії, що взаємодоповнюють одна одну:

1. Інвестувати у спроможність, активність та лідерство молодих людей шляхом надання значної фінансової підтримки, розбудови мереж та зміцнення потенціалу. Визнати повне розмаїття молоді та її методів організації.
2. Трансформувати системи, які посилюють виключення, для усунення структурних бар'єрів, що обмежують участь молоді у забезпеченні миру та безпеки.
3. Надавати пріоритет партнерству та спільним діям, де молодь розглядається як рівноправний та важливий партнер для досягнення миру.

Література про «місцевий поворот» у миротворчих операціях підкреслює важливість місцевих голосів, але також містить потужну критику потенційних проблем, пов'язаних із зосередженням виключно на місцевому рівні[C25]. Миротворчі операції не повинні лишати поза увагою потенційно небезпечні особливості традиційних форм влади, які можуть увічнити стійкі структури нерівності. Місцева культура важлива, але вона також може бути обмежуючим фактором або елементом, який використовується для увічнення систем домінування: «Місцеві актори та контексти можуть бути упередженими, дискримінаційними, ексклюзивними та насильницькими (як і міжнародні актори)»[22].

Незважаючи на це, серед деяких держав-членів все ще існують розбіжності щодо належного підходу до залучення місцевого населення до миротворчих операцій.

Миротворчі операції повинні безпосередньо взаємодіяти з суспільством і людьми, виходячи із занепокоєння щодо потенційного підриву авторитету уряду приймаючої країни. Мало хто з держав-членів не погоджується з тим, що основним партнером миротворчих операцій ООН має залишатися уряд. Однак, як зазначає НІРРО, якщо стійкий і довготривалий мир залишається головною метою миротворчих операцій, зміцнення відносин між державою і суспільством має бути центральним завданням серед обов'язків миротворчих операцій[46]. Хоча багато нових держав і країн з економікою, що розвивається, ймовірно, надаватимуть перевагу миротворчим операціям, орієнтованим на державу, без конкретних міжнародно узгоджених норм, більшість з них, ймовірно, погодиться з тим, що кінцевою метою ООН має бути сприяння і підтримка стійких суспільств.

У той же час, глобальне громадянське суспільство також набуває все більшого впливу, і в поєднанні з поширенням мобільних телефонів і доступу до соціальних мереж, картина, що складається, свідчить про те, що миротворчі операції ООН все частіше стикатимуться з тиском, який вимагатиме від них бути релевантними і підзвітними звичайним людям, як у країнах, де вони проводяться, так і в усьому світі.

Тиск на миротворчі операції ООН з метою зробити їх більш орієнтованими на людей, швидше за все, буде незворотнім і невинним. Існують різні способи досягти цього, в тому числі залучення представницьких дорадчих груп громадянського суспільства і місцевих громад до оцінок, аналізу, планування, імплементації та оцінювання, щоб забезпечити постійний прямий внесок і зворотний зв'язок з суспільством щодо роботи миротворчої операції.

Важливий висновок з вищезазначеного полягає в тому, що зростаючий вплив Китаю і деяких інших нових гравців з глобального Півдня в системі глобального управління вже розпочався і, ймовірно, продовжуватиме формувати підхід, більш орієнтований на людину.

Прагматична ера миротворчих операцій ООН означає відхід від використання миротворчих операцій для нав'язування країнам інститутів

неоліберального типу. Замість цього миротворчі операції, ймовірно, стануть менш нав'язливими і більше підтримуватимуть місцеві рішення і рішення «знизу вгору».

Водночас миротворчі операції ООН як інституція і форма вирішення міжнародних конфліктів зазнають дедалі більшого тиску. Вони повинні адаптуватися до зростання кількості насильницьких конфліктів, що характеризуються насильницьким екстремізмом і транснаціональною організованою злочинністю. Крім того, вони повинні скорочувати витрати, підвищувати ефективність і знаходити нові шляхи поліпшення міжнародної підзвітності, щоб запобігти скандалам, таким як сексуальне насильство з боку миротворців.

Цей внутрішній або технічний тиск у поєднанні з турбулентністю, спричиненою зміною світового порядку, створив період змін, під час якого можливі значні інновації та експерименти, в тому числі з новими формами миротворчих операцій.

ВИСНОВКИ

В рамках роботи було розглянуто декілька тем, що визначають еволюційний шлях ідеї та реалізації миротворчості в найближчому майбутньому: стратегічна політична узгодженість, застосування сили і межі миротворчих операцій.

Стратегічна політична узгодженість підкреслює первинність політики в миротворчих операціях ООН. Вона визнає, що миротворчі операції завжди переслідують політичну мету і що стійкі рішення рідко відхиляються від досягнутих політичних домовленостей. Однак стратегічна узгодженість також визнає нову реальність, яка полягає в тому, що миротворчі операції ООН в майбутньому рідко будуть діяти незалежно. На кожному театрі бойових дій вони співпрацюватимуть з іншими міжнародними та регіональними гравцями, кожен з яких матиме свій власний мандат, обов'язки та порівняльні переваги. Концепція НІРРО наголошує на такому підході до співпраці.

Система ООН і миротворчі операції ООН повинні адаптуватися до цієї нової реальності і розвивати спроможність відігравати свою роль, яка часто може включати роль організатора, в мережі національних і міжнародних зусиль. У цій реальності «системи систем» кілька міжнародних гравців, включаючи Світовий банк та інші регіональні банки розвитку, двосторонніх донорів, ЄС та інші регіональні організації, кожен з яких відіграє важливу роль поряд з національними та місцевими суб'єктами. Саме об'єднана і сукупна роль усіх цих національних і міжнародних суб'єктів становить великий політичний проект. Миротворчі операції ООН повинні розуміти свою роль у цьому великому політичному проекті і мати можливість підтримувати зусилля, необхідні для координації, відстеження та підбиття підсумків цього великого політичного проекту. Не можна недооцінювати складність підтримання загальної стратегічної політичної узгодженості між цими різними системами всередині систем, але її не можна уникнути, оскільки вона є організуючою рисою глобального управління у двадцять першому столітті. Таким чином, ефективність миротворчих операцій ООН не буде оцінюватися виключно за

здатністю місії виконувати свої цивільні, поліцейські та військові завдання. Також недостатньо буде лише інтегрованості з рештою системи ООН. У майбутньому ефективність також залежатиме від того, наскільки миротворча операція ООН сприятиме стратегічній політичній узгодженості більш широких національних і міжнародних зусиль з підтримання миру в певній країні чи регіоні.

Застосування сили залишається однією з ключових визначальних проблем миротворчих операцій ООН. Спосіб застосування сили в миротворчих операціях ООН є однією з ключових особливостей, що відрізняє їх від операцій з підтримання миру АС, ЄС і НАТО. Як зазначає в цьому виданні Матея Петер, принциповий підхід до застосування сили в миротворчих операціях ООН є однією з найбільш стійких їхніх особливостей. Щоразу, коли

ООН відступала від цієї норми, наприклад, під час місії ONUC в Конго в 1960-х роках і нещодавно в Центральноафриканській Республіці, Демократичній Республіці Конго і Малі. У цих випадках норма, як видається, підтверджується і посилюється. Однак це не означає, що Рада Безпеки навряд чи продовжуватиме доручати миротворчим операціям ООН примусові або стабілізаційні операції (de Coning et al. 2017). Однак це означає, що принциповий підхід до миротворчих операцій ООН, включно з принципом мінімального застосування сили, ймовірно, залишиться визначальною рисою миротворчих операцій ООН. Як зазначалося раніше в цьому заключному розділі, за збереження цього принципового підходу виступають не лише такі нові держави, як Китай та Індія, але й НІРРО також виступає проти використання миротворчих операцій у боротьбі з тероризмом та інших примусових функціях, спираючись на притаманні миротворчим операціям ООН особливості, такі як глобально різноманітна структура формування сил, цивільна логістична мережа, багатостороння система фінансування і політичний механізм командування і контролю, що робить їх непридатними для проведення бойових операцій.

Крім того, дебати про зовнішні межі миротворчих операцій ООН, схоже, є визначальною рисою миротворчих операцій ООН, які постійно адаптуються до

мінливих вимог. Коли миротворчість починалася, вона в основному включала неозброєних або легко озброєних військових спостерігачів або підрозділи, які виконували і контролювали виконання угод про припинення вогню. З часом до них додалися більш складні завдання, в тому числі підтримка імплементації всеосяжних мирних угод, сприяння створенню нових держав і захист цивільного населення. Також були залучені поліцейські та цивільні експерти, що перетворило миротворчість на багатовимірну діяльність. В однополярну епоху миротворчі операції ООН стали ключовим фасилітатором впровадження неоліберальних державних інститутів. Миротворчі операції ООН організовували вибори та відігравали певну роль у створенні нових держав.

У цей період ООН відігравала значну роль у різних аспектах міжнародних відносин. Вона наглядала за написанням нових конституцій, допомагала розвивати верховенство права і просуvalа багатопартійні демократичні моделі західного зразка. Хоча кілька миротворчих місій були успішними в таких країнах, як Ангола, Камбоджа, Гватемала, Мозамбік і Намібія, у 2000-х роках почала лунає критика щодо очевидної нездатності таких місій, як місія ООН у Демократичній Республіці Конго та спільна місія Африканського Союзу і ООН у Дарфурі, досягти задовільного завершення.

На додаток до зростаючого тиску на фінансування миротворчих операцій, все частіше виникають питання щодо їхнього масштабу. Чому деякі сучасні миротворчі місії несуть відповідальність за правосуддя, поліцію, пенітенціарну систему та інші управлінські функції? Чи повинні вони мати мандат на захист прав людини? Чому підтримка виборів є частиною миротворчих місій ООН, і чому це не повинно бути функцією, наприклад, Програми розвитку ООН (ПРООН)?

Причини, чому багато з цих функцій були включені до складу миротворчих операцій ООН, схоже, більше пов'язані з моделлю фінансування миротворчих операцій ООН за принципом розподілених внесків, ніж з будь-якою моделлю теорії змін. Багато з цих зусиль одночасно підтримуються агентствами, фондами

і програмами ООН, а також іншими двосторонніми донорами, регіональними організаціями, міжнародними і національними НУО.

Ці дебати, схоже, схиляються до аргументу на користь нової ери обмежених миротворчих операцій ООН, коли ці операції мають зосереджуватися на меншій кількості пріоритетних сфер, насамперед, на захисті, стабільності та політиці, організованих навколо функцій, притаманних лише миротворчим операціям ООН, або, принаймні, функцій, в яких миротворчі операції ООН мають порівняльну перевагу. Ці дебати, ймовірно, будуть одними з найбільш важливих і суперечливих для миротворчих операцій ООН у найближчі роки, оскільки вони мають фінансові наслідки і зачіпають ролі різних зацікавлених сторін.

Інші агентства ООН та держави-члени мають дуже різні погляди на роль миротворчих операцій ООН. Однією з визначальних характеристик миротворчих операцій ООН є довготривалий характер самої ідеї, закладений у трьох основних принципах, а іншою – постійна еволюція її конкретних проявів у практичну реалізацію. Миротворчі операції ООН продемонстрували доведену здатність адаптуватися до нових викликів, хоча й не з тою швидкістю, яку потребує сьогодні мінливий світ. Проте, з впевненістю можна передбачити, що миротворчі операції ООН продовжуватимуть адаптуватися і розвиватися у відповідь на зміни у світовому порядку, еволюцію характеру конфліктів і внутрішні реформи в системі ООН. При цьому вони залишатимуться безпомилково ідентифікованими як миротворчі операції ООН.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Autesserre S. *Peaceland: Conflict Resolution and the Everyday Politics of International Intervention*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. URL: https://www.researchgate.net/publication/286411566_Peaceland_Conflict_resolution_and_the_everyday_politics_of_international_intervention
2. Boutros-Ghali B. *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping: Report of the Secretary-General Pursuant to the Statement Adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/145749?v=pdf>
3. Call C., Coning C. (eds.) *Rising Powers and Peacebuilding*. London: Palgrave, 2017. URL: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/27874>
4. Chandran R., Einsiedel S. *New Ideas for a New Secretary-General: Fixing the UN's Human Resources System*, November 2. Tokyo: United Nations University Centre for Policy Research, 2016. URL: <https://unu.edu/cpr/blog-post/new-ideas-new-secretary-general-fixing-uns-human-resources-system>
5. Coning C., Chiyuki A., Karlsrud J. (eds.) *UN Peacekeeping Doctrine in a New Era: Adapting to Stabilisation, Protection and New Threats*. New York: Routledge, 2017. URL: https://www.routledge.com/UN-Peacekeeping-Docctrine-in-a-New-Era-Adapting-to-Stabilisation-Protection-and-New-Threats/deConing-Aoi-Karlsrud/p/book/9781138226753?srsId=AfmBOor9YWUa_86NKUT8dgsLX SzlLYqvGc2-q7ET2pyMaE64YOgFVEll
6. Day A. *The Best Defence is No Offense: Why Cuts to the UN Troops in Congo Could Be a Good Thing*. Our World. URL: <https://ourworld.unu.edu/en/the-best-defense-is-no-offense-why-cuts-to-un-troops-in-congo-could-be-a-good-thing>
7. Doss A. *In the Footsteps of Dr. Bunche: The Congo, UN Peacekeeping and the Use of Force*. *Journal of Strategic Studies* 37 (5), 2014: pp. 703–735. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01402390.2014.908284>

8. Durch W., Holt V., Earle C., Shanahan M. The Brahimi Report and the Future of UN Peace Operations, 2003. URL: https://www.stimson.org/wp-content/files/file-attachments/BR-CompleteVersion-Dec03_1.pdf
9. Findlay T. The Use of Force in UN Peace Operations. New York: Oxford University Press, 2002. URL: <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/books/SIPRI02Findlay.pdf>
10. Goulding M. The Evolution of United Nations Peacekeeping, in International Affairs [e-journal], Vol. 69, No. 3, 1993, pp. 451–464. URL: <https://academic.oup.com/ia/article/69/3/451/2406546>
11. Gowan R. The UN Is Caught in a Trap as Kabila Angles for Third Term in DRC. World Politics Review, May 2, 2016. URL: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/18650/the-u-n-is-caught-in-a-trap-as-kabila-angles-for-third-term-in-drc>
12. Guéhenno J-M. The Fog of Peace—A Memoir of International Peacekeeping in the 21st Century. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2015. URL: <https://www.brookings.edu/books/the-fog-of-peace/>
13. Hammarskjöld D. Report of the Secretary-General: Summary Study of the Experience Derived from the Establishment and Operation of the Force. New York: United Nations, 1958. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/594711?v=pdf>
14. Hemmer J. The UN Mission in South Sudan and Its Civilian Protection Strategy: An Early Assessment. CRU Policy Brief, No. 25, January, Clingendael Institute, The Hague, 2013. URL: <https://www.clingendael.org/publication/un-mission-south-sudan-its-civilian-protection-strategy>
15. Helsinki Final Act. OSCE. URL: <https://www.osce.org/helsinki-final-act>
16. Holt V., Taylor G., Kelly M. Protecting Civilians in the Context of UN Peacekeeping Operations: Successes, Setbacks and Remaining Challenges. New York: Independent study jointly commissioned by the UN Department of Peacekeeping Operations and the Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2009. URL:

https://www.un.int/sites/www.un.int/files/Permanent%20Missions/delegate/Advanced_Copy_DPKO_OCHA_independent_POC_Study.pdf

17. James A. Painful Peacekeeping: The United Nations in Lebanon, 1978–1982. *International Journal* 38 (4), 1983: pp. 613–634. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/002070208303800404>
18. James A. The Congo Controversies. *International Peacekeeping* 1 (1), 1994: pp. 44–58. URL: <https://www.tandfonline.com/toc/finp20/1/1>
19. Madut J., Elaine H. Sudan's Prolonged Second Civil War and the Militarization of Nuer and Dinka Ethnic Identities. *African Studies Review* 42 (2), 1999: 125–145. URL <https://www.jstor.org/stable/525368>
20. Jonathon Riley P. The UK in Sierra Leone: A Post-conflict Operation Success? *Heritage Foundation Lecture* 958, June 15, 2006. URL: <https://www.heritage.org/africa/report/the-uk-sierra-leone-post-conflict-operation-success>
21. Karlsrud J. *The UN at War: Peace Operations in a New Era*. London: Palgrave, 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/322181080_The_UN_at_War_Peace_Operations_in_a_New_Era
22. Mac Ginty R., Richmond O. The Local Turn in Peace Building: A Critical Agenda for Peace. *Third World Quarterly* 34 (5), 2013: pp. 763–783. URL: https://www.researchgate.net/publication/263554035_The_Local_Turn_in_Peace_Building_a_critical_agenda_for_peace
23. Modi N. PM Narendra Modi's Statement at the UN Peacekeeping Summit, September 29, 2015. URL: <http://www.thehindu.com/news/resources/state-ment-by-prime-minister-narendra-modi-at-the-un-summit-on-peace-operations/article7699430.ece>
24. Mood R. *Force Commanders' Advice to the High-Level Independent Panel on UN Peace Operations*. Washington, DC: United Nations, 2015.
25. Ramsbotham O., Woodhouse T., Miall H. *Contemporary Conflict Resolution*. 2nd ed. Cambridge: Polity Press, 2007. URL: <https://handoutset.com/wp->

<content/uploads/2022/06/CONTEMPORARY-CONFLICT-RESOLUTION.-The-prevention-management-and-transformation-of-deadly-conflicts-Hugh-Miall-Oliver-Ramsbotham-Tom-Woodhouse.pdf>

26. Richmond O. The Limits of UN Multi-dimensional Peace Operations. In: Newman, E., Richmond, O. P. (eds.) United Nations and Human Security. New York: Palgrave, 2001. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781403900975_3
27. Richmond O. UN Peace Operations and the Dilemmas of the Peacebuilding Consensus. International Peacekeeping 11 (1), 2004: pp. 83–101. URL: https://www.researchgate.net/publication/248953841_UN_Peace_Operations_and_the_Dilemmas_of_the_Peacebuilding_Consensus
28. Schmild E. Peace Operations Between War and Peace. London: Frank Cass, 2000. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781135300029_A23790196/preview-9781135300029_A23790196.pdf
29. Sjöberg T. From Korea and Suez to Iraq: Half a Century of United Nations Conflict Management. Lund: Sekel Bokförlag, 2006, pp. 131-133. URL: <https://journals.lub.lu.se/index.php/scandia/article/view/3576/3138>
30. United Nations. Summary Study of the Experience Derived from the Establishment and Operation of the Force. A/3943 of 9 Oct. 1958. New York: United Nations, 1958. URL: https://www.researchgate.net/publication/371456920_Retaining_Flexibility_Dag_Hammarskjold_the_1958_Summary_Study_and_the_History_of_UN_Peacekeeping
31. United Nations. An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-Keeping. Report of the Secretary-General Pursuant to the Statement Adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January. New York: United Nations, 1992. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/144858?v=pdf>

32. United Nations. Supplement to An Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations. New York: United Nations, 1995. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/168325?v=pdf>
33. United Nations. United Nations Security Council Resolution 1270. New York: United Nations, 1999. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/287753?v=pdf>
34. United Nations. Report of the Secretary-General Pursuant to General Assembly Resolution 53/35: The Fall of Srebrenica. New York: United Nations, 1999. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/372298?v=pdf>
35. United Nations, SG/SM/7136 of 20 Sep. 1999. Secretary-General presents his annual report to the General Assembly. URL: <https://press.un.org/en/1999/19990920.sgsm7136.html>
36. United Nations. Report of the Panel on United Nations Peace Operations. New York: United Nations, 2000. URL: <https://www.unv.org/sites/default/files/Report%20of%20the%20Panel%20on%20United%20Nations%20Peace%20Operations%20%28BRAHIMI%20Report%29%20-%20A-55-305.pdf>
37. United Nations. DRC: Report on Visit 6–15 March 2006. New York: United Nations DPKO, 2006. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/DRC%20S2006525.pdf>
38. United Nations. United Nations Security Council Resolution 1894. New York: United Nations Security Council, 2009. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/671118?v=pdf>
39. United Nations. Operational Concept on the Protection of Civilians. New York: Department for Peacekeeping Operations and Department for Field Support, 2010. URL: <https://biblioteca.f59.com.br/documentos/100129%20DPKO-DFS%20Draft%20POC%20Operational%20Concept.pdf>
40. United Nations. Framework for Drafting Comprehensive Protection of Civilians Strategies in UN Peacekeeping Operations. New York: DPKO and DFS, 2011.

- URL: <https://globalprotectioncluster.org/publications/850/policy-and-guidance/policy/framework-drafting-comprehensive-protection-civilians>
41. United Nations. United Nations Security Council Resolution 2098. New York: United Nations, 2013. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/747650?v=pdf>
42. United Nations. Secretary-General's Remarks at Security Council Debate, June 11. New York: United Nations Security Council, 2014. URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2014-06-11/secretary-generals-remarks-security-council-open-debate-trends-united-nations-peacekeeping>
43. United Nations. United Nations Security Council Resolution 2151. New York: United Nations Security Council, 2014. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/769811>
44. United Nations. Report of the Secretary-General on South Sudan, March 6. New York: United Nations Security Council, 2014. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/769521?ln=en&v=pdf>
45. United Nations. Evaluation of the Implementation and Results of Protection of Civilians Mandates in United Nations Peacekeeping Operations, Report of the Office for Internal Oversight Services, March 7. New York: United Nations, 2014. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/767929?v=pdf>
46. United Nations. Report of the High-Level Independent Panel on Peace Operations on Uniting Our Strengths for Peace: Politics, Partnership and People. New York: United Nations, 2015. URL: <https://www.refworld.org/reference/themreport/un/2015/en/105627>
47. United Nations. The Protection of Civilians in United Nations Peacekeeping. New York: DPKO and DFS Policy, 2015. URL: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/2023_protection_of_civilians_policy.pdf
48. United Nations. Peace Promise: Commitments to More Effective Synergies Among Peace, Humanitarian and Development Actions in Complex Humanitarian Situations. URL:

<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/THE%20PEACE%20PROMISE%20v%203%201.pdf>

49. United Nations. Report of the Secretary-General on South Sudan, April 29. New York: United Nations Security Council, 2015. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/792496?ln=en&v=pdf>
50. United Nations. Final Report of the Panel of Experts on South Sudan, Established Pursuant to SCR 2206 (2015). New York: United Nations, 2016. URL: <https://main.un.org/securitycouncil/en/sanctions/2206/panel-of-experts/reports>
51. United Nations. United Nations General Assembly Resolution 70/262. New York: United Nations, 2016. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_262.pdf
52. United Nations. United Nations Security Council Resolution 2282. New York: United Nations, 2016. URL: [https://documents.un.org/access.nsf/get?OpenAgent&DS=s/res/2282\(2016\)&Lang=E](https://documents.un.org/access.nsf/get?OpenAgent&DS=s/res/2282(2016)&Lang=E)
53. United Nations. The Missing Peace: Independent Progress Study on Youth and Peace and Security. New York: United Nations, 2018. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3846611?v=pdf>
54. United Nations and World Bank. Pathways for Peace: Inclusive Approaches to Preventing Violent Conflict. Washington, DC: World Bank, 2018. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/4c36fca6-c7e0-5927-b171-468b0b236b59>
55. UN Police Review from End-May 2016. URL: https://police.un.org/sites/default/files/external-review-2016_0.pdf (55)
56. United Nations Charter. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>
57. United Nations Peacekeeping. Data. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/data>
58. Weiss T., Forsythe D., Coate R. The United Nations and Changing World Politics. 4th ed. Oxford: Westview Press, 2004.

https://www.routledge.com/The-United-Nations-and-Changing-World-Politics-Revised-and-Updated-with-a-New-Introduction/Weiss-Forsythe-Coate-Pease/p/book/9780367353919?srsId=AfmBOopwEULYwQm4Rg_S5bQCPLnUdhL1KluS53Ew3WJy4Ij49HQjXooC

59. Williams P. The Peace Operations Challenge for the Next Secretary-General. New York: International Peace Institute Global Observatory, 2016. URL: <https://theglobalobservatory.org/2016/09/peace-operations-united-nations-hippo-secretary-general/>
60. Women and Peacekeeping in ASEAN Countries. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/vn/Women-and-Peacekeeping-in-ASEAN_EN.pdf (60)
61. Zisk M. Enforcing the Peace: Learning From the Imperial Past. New York: Columbia University Press, 2004. URL: <https://cup.columbia.edu/book/enforcing-the-peace/9780231129138>

Декларація щодо унікальності текстів роботи
та невикористання матеріалів інших авторів без посилань

Гуляєв Іван Юрійович

Прізвище, ім'я, по батькові

Факультет історії та міжнародних відносин

Факультет

291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Шифр і назва спеціальності

«Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання»

Освітня програма

ДЕКЛАРАЦІЯ

Усвідомлюючи свою відповідальність за надання неправдивої інформації, стверджую, що подана кваліфікаційна (магістерська) робота на тему «Еволюція ідеї миротворчості та проблема ефективності миротворчих місій ООН» є написаною мною особисто.

Одночасно заявляю, що ця робота:

- не передавалась іншим особам і подається до захисту вперше;
- не порушує авторських та суміжних прав, закріплених статтями 21-25 Закону України «Про авторське право та суміжні права»;
- не отримувалась іншими особами, а також дані та інформація не отримувались у недозволений спосіб.

Я усвідомлюю, що у разі порушення цього порядку моя кваліфікаційна (магістерська) робота буде відхилена без права її захисту, або під час захисту за неї буде поставлена оцінка «незадовільно».

20.10.2024 р.

дата

підпис здобувача